ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ ЦАНА — PRICE ¢ 50

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
POST ADDRESS: BIELARUS, P. O. BOX 109, JAMAICA, N. Y. 11431, Tel.: AX 1-8038

Год XX. № 163 Нью Ёрк Лістапад — November 1970 New York Vol. XX. № 163

НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ ПОМНІКІ У БЕЛАРУСІ

На пісьмовыя запытаньні шмат якіх Беларусаў, якія манумэнтальныя збудаваньні будуць узьведзеныя ў Беларусі ў бліжэйшыя гады, адказаў намесьнік міністра культуры БССР А. Ваніцкі адмысловым артыкулам „Захаваць у памяці народнай", надрукаваным у менскай „Зьвязьдзе" за 19 жніўня сёлета.

Апрача ўжо ўзьведзеных, узводжаных ды заплянаваных помнікаў Леніну, гэроям мінулае вайны й партызанам ды г. зв. „гэроям сацыялістычнай працы", якія нас мала цікавяць, сёе-тое ўсё-ж робіцца і ў справе беларускіх нацыянальных манумэнтальных помнікаў. Вось што пра гэта інфармуе А. Ваніцкі:

„Цяпер у Менску на плошчы Якуба Коласа будуецца помнік выдатнаму песьняру беларускага народу. Аўтары праекту — народны мастак БССР З. Азгур, архітэктары ляўрэаты Ленінскай прэміі Ю. Градаў і Л. Левін. У цэнтры ансамблю будзе ўзвышацца скульптура Якуба Коласа. Паэта стаіць у задуменьні, у яго руках — запісная кніжка й алозак. Паабапал — два фантаны із скульптурнымі групамі гэрояў коласаўскіх твораў — Сымона-Музыкі, дзеда Талаша й іншых.

На працягу некалькіх гадоў праводзіліся конкурсы на лепшы праект помніка народнаму паэту Беларусі Янку Купалу. І вось нядаўна аўтарскі калектыў — скульптары А. Анікейчык, Л. Гумілеўскі, А. Засьпіцкі й архітэктары Ю. Градаў і Л. Левін — падалі на разгляд новы варыянт праекту, які ў прынцыпе адобраны мастацка-экспэртнай камісіяй для твораў манумэнтальнага мастацтва Міністэрства культуры БССР. У бліжэйшы час, пасьля ўдакладненьня некаторых дэталяў, праект будзе канчаткова разгледжаны кампэтэнтнымі органамі, пасьля чаго пачнецца работніцкае праектаваньне. Будаўніцтва помніка пачнецца ў 1971 годзе.

Асновай пластычнага яго вырашэньня будзе манаѓітная пліта-пэтамант, ля краю якой стаіць Янка Купала. Побач — крыніца, ля яе вытоку квітнее „папараць-кветка". Задума аўтараў — зрабіць увесь парк імя 30-годзьдзя БССР, у якім бусе размешчаны помнік, купалаўскім, выкарыстаўшы творчасьць паэты, надаць парку нацыянальны каларыт.

У мінулым годзе Міністэрства культуры рэспублікі разгледзела й адобрыла праект помніка вядомаму беларускаму пісьменьніку Максіму Багдановічу. Яго аўтары — скульптар С. Вакар, архітэктары Л. Гэльфанд і В. Марокін — прапануюць устанавіць скульптуру паэты ў скверы ля тэатру опэры й балету, насупраць дому, на якім ёсьць мэмарыяльная дошка, прысьвечаная М. Багдановічу. Помнік вельмі лірычны: паэта стаіць горда й у задуменьні, у руцэ яго букецік васількоў, якія ён так любіў і апяваў у сваіх вершах.

Помнік будзе збудаваны ў бліжэйшыя гады . . .

У бліжэйшыя гады намячаецца стварыць помнік Ф. Скарыну ў Полацку . . ."

Гэтак адно на 52-ім годзе ад стварэньня „незалежнай" БССР, пад ціскам беларускай грамадзкай думкі, скранулася зь месца справа пабудовы помнікаў найвялікшым Беларусам, тымчасам як помнікамі Леніну й іншым бальшавіцкім верхаводам, у тым ліку й крываваму Фэліксу Дзяржынскаму, запруджаная ўся Беларусь.

Але лепш позна, чымся ніколі. Трэба думаць, што помнікі Янку Купалу й Якубу Коласу, задуманыя, як багатыя скульптурныя ансамблі, могуць быць адпаведнае мастацкае якасьці, бо скульптурныя й архітэктурныя сілы дзеля гэтага ў Беларусі ёсьць. Янка Купала й Якуб Колас сталіся вялікімі нацыянальнымі сымбалямі беларускага народу. Таму, апрача іхніх помнікаў у сталічным Менску, мусілі-б быць узьведзеныя й помнікі прынамся ў вабласных цэнтрах БССР.

Таксама нацыянальным сымбалем беларускага народу й найвыдатнейшым паказальнікам ягонае піянерскае й вядучае культурнае ролі сярод усяго ўсходняга славянства стаўся Францішак Скарына. Таму, апрача ягонага помніка ў Полацку, скуль ён паходзіў, мусілі-б быць пастаўленыя яму помнікі ў Менску, як сталіцы Беларусі, і ў Вільні, як горадзе ягонае друкарскае дзейнасьці, і ў Празе Чэскай, дзе пачаў ён сваю дзейнасьць, і ў Маскве, куды ён першы прабаваў занесьці друкарства й асьвету, чаму, аднак, перашкодзіла маскоўскае цемрашальства.

А пра помнік, калі ўжо ня помнікі, Кастусю Каліноўскаму, постаць якога таксама сталася нацыянальным сымбалем, ня сказана нічога, падобна як і пра помнік Францішку Багушэвічу. Значыцца, помнікі гэтыя яшчэ нат не плянуюцца.

Намесьнік міністра культуры БССР А. Ваніцкі далей інфармуе: „У вапошні час насьпела пытаньне аб стварэньні ў Беларусі гісторычна-этнаграфічнага музэю, аб захаваньні старажытных сядзіб, экспанатаў, якія адлюстроўваюць побыт беларускага народу ў мінулым. Такіх экспанатаў, як жылыя й гаспадарчыя пабудовы (дамы, сьвірны, ветракі, вадзяныя млыны і г. д.) з кожным годам становіцца ўсё менш, і яшчэ пры жыцьці нашага пакаленьня яны могуць зьнікнуць цалкам.

Захаваць такія этнаграфічныя помнікі беларускага народу для нашчадкаў можа гістарычна-этнаграфічны музэй на адкрытым паветры. Ідэю яго стварэньня мы разглядаем як складовы элемэнт больш вялікай задумы — арганізацыі нацыянальнага парку рэспублікі. Ён павінен адлюстроўваць найбольш характэрную частку тэрыторыі рэспублікі, першапачатковы стан яе фаўны й флёры, мець па магчымасьці помнікі культуры усіх эпох гісторыі Беларусі — ад курганоў і гарадзішчаў да партызанскіх стаянак.

Міністэрства культуры БССР, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі й фальклёру АН БССР, Таварыства аховы помнікаў гісторыі й культуры праводзяць ужо выяўленьне пабудоў, якія могуць стаць экспанатамі нацыянальнага парку".

Варта прыгадаць, што пытаньне стварэньня ў Беларусі этнаграфічнага музэю пад адкрытым небам было пастаўленае беларускай грамадзкасьцяй на парадку дня яшчэ ў 1966 годзе. У 68-ым нумары „Літаратуры і Мастацтва" ў гэтым годзе зьявілася было „Пісьмо ў Рэдакцыю" пад загалоўкам „Створым этнаграфічны музэй", якое падпісалі найбольш аўтарытэтныя прадстаўнікі беларускага мастацтва, літаратуры, культуры й навукі. Яны пісалі: „Нам трэба усялякі клапаціцца аб тым, каб наша гісторыя не загінула, ня зьнікла бясьсьледна. І аднэй зь дзейсных формаў не ўвекавечаньня быў-бы этнаграфічны музэй пад адкрытым небам, што ўяўляў-бы сабой цэлую вёску з рознага тыпу дамоў, гаспадарчых і іншых будынкаў, сьцягнутых з усіх куткоў Беларусі, дзе была-б дакладна ўзноўленая абстаноўка, у якой жылі нашы людзі на працягу некалькіх апошніх стагодзьдзяў".

Гэтае „Пісьмо ў Рэдакцыю" запачаткавала цэлую кампанію за стварэньне беларускага гістарычна-этнаграфічнага музэю пад адкрытым небам, што працягваецца й да апошняга часу. І вось партыя і ўрад БССР не маглі не пайсьці напярэймы грамадзкай думцы й хоцькі-няхоцькі былі змушаныя запачаткаваць справу стварэньня Беларускага гістарычна-этнаграфічнага музэю пад адкрытым небам, або, яшчэ лепш — Беларускага нацыянальнага парку.

У 1967 годзе праводзілася сьвяткаваньне 450-годзьдзя беларускага друку й ягонага пачынальніка й заснавальніка Доктара Францішка Скарыны. У цэлым сьцягу мерапрыёмстваў дзеля ўвекавечаньня гэтае эпахіяльнае ня толькі для Беларусі, але і ўсяе Усходняе Эўропы падзеі пытаньне стварэньня Скарынаўскага музэю ня было навет пастаўленае. Ня менш вялікая патрэба й стварэньня рэспубліканскага або прынамся абласнога музэю паўстаньня 1863 году на Беларусі й ягонага правадыра Кастуся Каліноўскага. Тымчасам гэткага музэю няма, калі ня лічыць заснаванага ў 1963 г. у Сьвіслачы адно школьнага музэю Кастуся Каліноўскага ў мясцовай школе-інтэрнаце.

А тымчасам у недалёкім ад Сьвіслачы Кобрыне існуе ад даўжэйшага часу даволі багаты й добра ўпарадкаваны расейскі гістарычны музэй імя Суворава, прысьвечаны змаганьню расейскае арміі з Напалеонам. Як інфармавала ў 1966-ым годзе ў газэце „Літаратура і Мастацтва', ужо тады было „на Беларусі створана 5.840 музэяў, пакояў і куткоў баявой славы, што адлюстроўваюць падзеі мінулай вайны й партызанскага руху ў Беларусі". Адных толькі музэяў Леніна, як інфармавала ў 1967 годзе газэта „Зьвязда", „у Беларусі створана больш як 500".

Усё гэта ўскладае на беларускае грамадзтва вялікі абавязак ды дае яму асновы больш настырліва патрабаваць ад партыйных і савецкіх уладаў большае ўвагі і да элемэнтарных беларускіх культурных патрэбаў.

Ст. Станкевіч

КАНФЭРЭНЦЫЯ

У ДЗЯРЖАЎНЫМ ДЭПАРТАМАНЬЦЕ ЗША

12 і 13 лістапада сёлета адбылася ў Дзяржаўным Дэпартаманьце чародная Канфэрэнцыя для лідэраў няўрадавых арганізацыяў Амэрыкі на актуальныя тэмы вонкавае палітыкі ЗША. Гэткія Канфэрэнцыі склікае Дзяржаўны Дэпартамант два разы на год. Апошняя Канфэрэнцыя розьнілася ад папярэдніх тым, што да ўдзелу ў ёй, апрача агульнаамэрыканскіх арганізацыяў, пераважна грамадзкіх, царкоўных, культурных, жаноцкіх, моладзі, важнейшых органаў прэсы й інш., упяршыню былі запрошаныя ў вялікай колькасьці й лідэры нацыянальных групаў, а сярод іх і прадстаўнікі паняволеных расейскім і кітайскім камунізмам народаў. Ад Беларусаў быў запрошаны й прыймаў удзел у Канфэрэнцыі Рэдактар нашае газэты Д-р Станіслаў Станкевіч. Усіх удзельнікаў Канфэрэнцыі было каля тысячы асобаў.

Дзеля таго, што Дзяржаўны Сакратар ЗША Вільям Роджэрс быў выехаўшы ў Францыю на пахаваньні ДэГоля, Канфэрэнцыю адчыніў і вёў Заступнік Асыстэнта Дзяржаўнага Сакратара для публічных справаў Вільям Д. Блейр. На Канфэрэнцыі былі заслуханыя й прадыскутаваныя даклады пераважна асыстэнтаў Дзяржаўнага Сакратара й дэлегатаў ЗША ў Задзіночаных Нацыях на наступныя праблемы: палітыка ЗША ў Задзіночаных Нацыях, праблема Ветнаму й Усходняй Азіі, праблема Сярэдняга Усходу, праблема моладзі й іншыя.

Хоць пытаньне амэрыканскіх дачыненьняў із Савецкім Саюзам не стаяла на парадку дня, аднак было яно шырака закранутае ў дакладах пра Задзіночаныя Нацыі Асыстэнта Дзяржаўнага Сакратара для справаў міжнародных арганізацыяў Самуэля ДэПальма, чароднага амэрыканскага прадстаўніка ў Задзіночаных Нацыях Сэймура М. Фінгера, Асыстэнта Дзяржаўнага Сакратара для публічных справаў Майкла Колінса, амэрыканскага прадстаўніка ў эканамічнай і сацыяльнай Радзе ЗН Глен Олдса, амэрыканскага прадстаўніка ў Камісіі Людзкіх Правоў Задзіночаных Нацыяў сп-ні Рыты Гаўзэр і іншых.

У даволі абшырнай дыскусіі над гэтымі пытаньнямі асаблівую актыўнасьць выявілі прадстаўнікі паняволеных камунізмам народаў. Яны фактычна надавалі галоўны тон Канфэрэнцыі першай палавіны дня 12 лістапада, калі абмяркоўваліся пытаньні Задзіночаных Нацыяў і ў іх Камісіі Людзкіх Правоў. Гэта для нас было асабліва важным і карысным ня гэтулькі з гледзішча на прадстаўнікоў Дзяржаўнага Дэпартаманту, што й так вельмі добра зарыентаваныя ў праблеме паняволеных народаў, колькі з увагі на прадстаўнікоў амэрыканскіх арганізацыяў — удзельнікаў Канфэрэнцыі. Усе яны жыва цікавіліся доляю й вызвольным змаганьнем паняволеных народаў, што навет у часе перапынкаў засыпалі пытаньнямі прадстаўнікоў паняволеных народаў. У інфармаваньні Амэрыканцаў пра беларускія справы быў актыўны беларускі ўдзельнік Канфэрэнцыі.

12 лістапада вечарам было наладжанае Дзяржаўным Дэпартаментам багатае прыняцьцё для ўсіх удзельнікаў Канфэрэнцыі, дзе таксама была добрая нагода для інфармаваньня адказных грамадзкіх і палітычных амэрыканскіх дзеячоў пра нашыя праблемы ды для наладжваньня ўзаемных кантактаў. Гэта паказвае, што ў падобных канфэрэнцыях Беларусы павінны заўсёды старацца прымаць удзел.

У ДАРАДНЫМ КАМІТЭЦЕ НАЦЫЯНАЛЬНАСЬЦЯЎ РЭСП. ПАРТЫІ

Няўзабаве пасьля заснаваньня Аддзелу Нацыянальных Групаў пры Ўсеамэрыканскім Рэспубліканскім Камітэце ў Вашынгтоне пасьля прэзыдэнцкіх выбараў у 1968 годзе былі пакліканыя нацыянальныя дараднікі ў аддзеле Нацыянальных Групаў на прынцыпах няплатнай ганаровай дзейнасьці. Ад беларускай рэспубліканскай групы дарадкам быў назначаны Д-р Станіслаў Станкевіч. У часе 2-ой Канфэрэнцыі Нацыянальнасьцяў, што адбылася 1-3 кастрычніка сёлета ў Вашынгтоне, быў створаны сталы орган: Краёвы Дарадны Камітэт Нацыянальных Групаў, у склад якога ўвайшлі дараднікі й штатавыя прадстаўнікі паасобных нацыянальных групаў.

13 лістапада папаўдні ў Галоўнай Гаспадзе Рэспубліканскай Партыі ў Вашынгтоне адбылася нарада згаданага Дараднага Камітэту Аддзелу Нацыянальных Групаў, у якой, апрача 39-ёх дараднікаў (ад Беларусаў Д-ра Ст. Станкевіча), прыняў удзел Дырэктар Аддзелу Нацыянальных Групаў Рэспубліканскае Партыі, Лясьлё Пастар, Дырэктар Палітычнага Аддзелу Рэспубліканскай Партыі Вільям Ляў, прадстаўнік Белага Дому — спэцыяльны Асыстэнт Прэзыдэнта Ніксана Гары Дэнт.

На нарадзе было паведамлена, што Прэзыдэнт Ніксан нядаўна паклікаў сталы Камітэт у Белым Доме пад старшынствам Сакратара Транспарту ЗША Джона Волпі для справаў нацыянальнасьцяў. Запляванаваны спатканьні ў Белым Доме Прэзыдэнта Ніксана й Віцэ-Прэзыдэнта Агню з паасобнымі нацыянальнымі групамі.

Было выказанае пажаданьне, каб ува ўсіх тых штатах ЗША, дзе знаходзяцца большыя нацыянальныя групы, былі заснаваныя Рэспубліканскія Клюбы паасобных нацыянальнасьцяў, а зь іх былі створаны Усеамэрыканскія Рэспубліканскія Камітэты паасобных нацыянальнасьцяў.

Удзельнікі нарады аднагодна асьветчылі, што на выбарах будуць актыўна падтрымліваць тых рэспубліканскіх кандыдатаў, што выказваюць прыязныя дачыненьні да нацыянальных групаў і бароняць іхныя інтарэсы.

Было паведамлена, што ў травені наступнага году адбудзецца ў Вашынгтоне канфэрэнцыя Рады Нацыянальных Групаў Рэспубліканскае Партыі, а ў вегасьні-кастрычніку кажнага году будуць склікацца агульныя канфэрэнцыі нацыянальных групаў.

Напошку былі высланыя прывітальныя тэлеграмы Прэзыдэнту Ніксану й Віцэ-Прэзыдэнту Агню.

СТАГОДЗЬДЗЕ ЛЕНІНА Ў КАНАДЗЕ

На працягу двух тыдняў сёлета ў красавіку, наведвальнікі новае ратушы ў канадыйскім горадзе Таронце, што наважылі заглянуць у бібліятэку на першым паверсе, былі няміла зьдзіўленыя: із здымкаў ля выставачных макетаў ля шкляного фасаду пазіраў на іх сам Ільліч Ленін. Гэта, дзякуючы мясцовым камуністычным лідарам, бібліятэка наладзіла выстаўку пад загалоўкам „Ленін — гуманісты 20-га стагодзьдзя". Бібліятэкары, адказныя за выстаўку, сьцягнулі на сябе агульную буру грамадзкага гневу. Ня сьціхалі тэлефонныя званкі, Канадыйцы выказвалі абурэньне ў прэсе, у пратэстах да Гарадзкое Ўправы.

У чырвені Гарадзкая Ўправа Таронта, ідучы напярэймы сваім грамадзянам, згадзілася даць месца ў тэй-жа самай бібліятэцы на выстаўку, што мела паказаць адваротны бок Леніна. За падрыхтаваньне гэткай выстаўкі ўзяліся цэнтральныя канадыйскія арганізацыі Балтаў, Беларусаў, Харватаў, Чэхаславакаў, Мадзяраў, Палякоў, Сэрбаў і Украінцаў. Другога лістапада сёлета мэр гораду Дэнісан у прысутнасьці бальшыні сябров Гарадзкое Управы, прэсы, радыя й тэлебачаньня адчыніў выстаўку, што называлася „Ленін бяз маскі".

Выстаўка „Ленін бяз маскі", падрыхтаваная найболь аб'ектыўна, паказала Леніна на словах і на ўчынках — ягоных ды яго спадкаемцаў. Выстаўка была падзеленая на разьдзелы, што паказвалі галіны жыцьця, гэткія, як „Ленін і справядлівасьць", „Ленін і роўнасьць жанчын", Ленін і работніцкая кляса", „Настаўнікі Леніна", „Моладзь", „Русыфікацыя й нацыянальны генацыд", „Расейскі каляніялізм", „Тэрор як прылада ленінскай дзяржавы" ды іншыя. Дакуманты, кнігі й фатаграфіі, разьмешчаныя на дванаццацёх абшырных макетах, паказалі запрадны твар Леніна й савецкае дзяржавы.

Пра выстаўку пісалі канадыйскія газэты, паведамлялі на радыё й тэлебачаньні. Яе наведалі дзясяткі тысячаў старэйшых Канадыйцаў і студэнцкае моладзі. Шмат каму адчыніліся вочы. У выстаўцы было цімала й беларускіх матар'ялаў. Апроч таго ў рукі наведвальнікаў трапіла тысячаў штук беларускае брашуры „Краіна ў ярме", напісанае нашым пісьменьнікам К. Акулам, што жыве ў Таронце.

Хвалі вялікага эфэкту ад добра падрыхтаванай выстаўкі дабегілі ажно да Масквы й 10-га лістапада адгукнулася газэта „Праўда". Яна назвала выстаўку „антысавецкай", а таронцкую газэту „Глёб энд Мэйл", што зьмясьціла артыкул і рэпартаж пра выстаўку, „Праўда" назвала рэакцыйным органам, што йдзе сьлядамі Мак-Карты. Адылі найбольш дасталося эмігрантам з маскоўскіх калёніяў. Паводля „Праўды", „фашыстоўскія эміграцыйныя пэдонкі, знайшоўшы спрыяльны палітычны клімат, зноў заварушыліся, і іхныя антысавецкія й антыкамуністычныя галасы суладна зьліваюцца з галасамі мясцовых заядлых рэакцыянераў".

Выстаўка ў бібліятэцы таронцкае ратушы трывала два тыдні й зачынілася 13-га лістапада сёлета. Такім чынам, дзякуючы стараньням тых Канадыйцаў, што самі спазналі на сабе гэтак званыя даброты бальшавіцкага панаваньня, ды іхных ужо ў Канадзе ўзгадаваных дзяцей, Канадыйцы першы раз у жыцьці змаглі прыглядзецца да запраўднага твару тварца савецкае дзяржавы ў стагодзьдзе ягонага нарожданьня.

BIELARUS

Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.,
166 — 34 Gothic Drive, Jamaica, N. Y. 11432.
Subscription $ 6.00 yearly.

„БЕЛАРУС" —Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне
Выпіска зь перасылкаю — 6 дал. на год.

НА 50-ЫЯ УГОДКІ СЛУЦКАГА ПАЎСТАНЬНЯ

Лёзунг „Беларусь у Змаганьні!", пад якім прайшла ў верасьні 1970 году ў Нью-Ёрку 9-ая Сустрэча Беларусаў Паўночнае Амэрыкі, застаецца асабліва на часе ў сувязі зь сёлетнімі 50-мі ўгодкамі антыбальшавіцкага Слуцкага Паўстаньня, што было фактычна вайной нашага народу за Беларускую Народную Рэспубліку.

Вайна-змаганьне за БНР ня спынілася, — няволя й супраціў ёй узаемазьвязаныя прычынавай сувязяй — зьмянілася адно форма гэтага змаганьня, із збройнага яно сталася палітычным, чаcткава пайшло ў падполье, а часткава за землю Бацькаўшчыны перанеслася ў замежжа.

Савецкі партыйны гісторык Вадзім Круталевіч піша: „Беларускія буржуазныя нацыяналісты ўсхваляюць гэтак званае Слуцкае Паўстаньне, як ‚вялікую гістарычную падзею' " („Неман", 1968, № 4). Але-ж, памятаючы і ўсхваляючы, бо на гісторыю свайго народу ніхто не павінен забывацца, бо ў гісторыі — нашае дазнаньне, у несхвальшаванай мінуўшчыне — крыніца нашае палітычнае веды, нашага палітычнага розуму на сучаснасьць і на будучыню.

Слуцкае Паўстаньне было выбухам народнага гневу супраць бальшавіцкага зьдзеку над правам на нацыянальнае самавызначэньне, супраць гвалту над сувэрэннай Беларускай Народнай Рэспублікай, супраць паняволеньня, што трывае й да сяньняшняга дня.

Дзесяцігодзьдзі ўціску, русыфікацыі ды хвальшаваньня гісторыі ня зьнішчылі аднак у беларускім народзе ўсьведамленьня, што запраўдны культурны й эканамічны дабрабыт пачынаецца ад незалежнасьці, ад поўнага гаспадараньня на сваёй зямлі.

Гэтае ўсьведамленьне свайго права на свабоду, гатовасьць (як паказала ўжо гісторыя) пры першай спрыяльнай нагодзе — ніякая-ж міжнародная каньюнктура ня вечная! — перайсьці ад супраціву пасыўнага да супраціву збройнага, не дае супакою каляніяльнай Маскве. Голас страху за ўладу над паняволенай Беларусяй стаўся неадлучным голасам у хоры савецкае прапаганды. Прагучэў ён асабліва выразна й шматзначэнна ў сёлетнім жнівенскім нумары „Полымя":

„У сваіх плянах ‚крыжовага паходу' супраць першай краіны сацыялізму ідэялягічныя дывэрсанты вялікае месца адводзяць Савецкай Беларусі.. Маецца на ўвазе **перш за ўсё яе геаграфічнае становішча.** Рэспубліка зьяўляецца заходнімі варотамі нашай краіны".

Гэты голас трывогі з-за „заходніх варотаў" маскоўскае турмы народаў адно лішні раз пацьвярджае, што геапалітычнае палажэньне Беларусі, як „Заходніх варотаў" чырвонае імпэрыі, становіць вельмі важны мамэнт у нашым палітычным абгрунтоўваньні перад урадамі дзейнікамі ў Вашынгтоне, Лёндане, Атаве, Парыжы, Брусэлі ды ў сталіцах іншых дзяржаваў, што прыхільна ставяцца да Беларусі ў змаганьні. Да збройнага змаганьня Беларусь будзе заўсёды гатовая ў вядаведны мамэнт гісторыі. Пра гэта нагадвае нам Дзень Слуцкіх Герояў.

Пяцьдзесятыя ўгодкі Слуцкага Паўстаньня мы найлепш ушануем, прыгадваючы сабе словы загаду Галоўнага Каманданта Войскам Беларускае Народнае Рэспублікі маёра Якубецкага зь 19 сьнежня 1920 году, у якім дэкляравалася:

„Мы не пакінем змагацца пакуль жыхар Беларусі ня зробіцца праўдзівым гаспадарам свае зямлі. Установчы Сойм Беларускі, выбраны на засадзе агульнага, простага, патаемнага, роўнага й прапарцыянальнага, бяз розьніцы полу й нацыянальнасьці, выбарчага права будзе скліканы адразу-ж пасьля вызваленьня Беларусі ад наездцаў, які выпраце законы, патрэбныя народу нашаму".

Канчальныя-ж словы загаду войскам БНР гучаць і сяньня ня менш сувора й патрабавальна: „Доля нашае Бацькаўшчыны ў вашых руках, ведайце, што толькі ў незалежнай і непадзельнай Беларусі народы яе знойдуць здавальненьне сваіх патрэбаў".

Сяньня, у 50-ыя ўгодкі Слуцкага Паўстаньня, мы, як ніколі, упоўненыя, што ў нашым геройчным і свабодалюбным народзе жыве змагарны дух, жыве й будзе жыць датуль, пакуль ня прыйдзе ўжо ня Слуцкае, а Беларускае Паўстаньне, у полымі й муках якога адродзіцца да новага жыцьця Беларуская Народная Рэспубліка.

ВЫБАРЫ Ў ЗША: ХТО ВЫГРАЎ?

Адна з заканамернасьцяў амэрыканскіх прамежкавых выбараў (оф йір элекшэн) тое, што партыя прэзыдэнта траціць месцы ў Кангрэсе. Тлумачыцца гэтая зьява тым, што, пры амэрыканскай двупартыйнай сыстэме, народ як-бы папераджае партыю Белага Дому пра часовасьць ейнае ўлады — пра тое, што, калі яна ня дасьць рады з актуальнымі праблемамі нацыянальнага жыцьця, дык у прэзыдэнцкіх выбарах праз два гады Белы Дом можа апынуцца ў руках апазыцыйнае партыі.

Гэтую заканамернасьць адзначыў яшчэ ў 1962 годзе выдатны палітычны камэнтатар Амэрыкі Ўолтэр Ліпман, зрабіўшы з гэтага гэткі высноў:

„Паводля правілаў палітычнае гульні, як яна адбывалася на працягу апошняга паўстагодзьдзя, — заўважыў Ліпман, — калі партыя пры ўладзе што-небудзь і траціць у прамежкавых выбарах, дык у запраўднасьці яна здабывае перамогу".

Маючы наўвеце гэтую акалічнасьць, трэба сьцьвердзіць, што ў сёлетніх выбарах Рэспубліканская партыя Прэзыдэнта Ніксана выйшла пераможнай.

У Сэнаце Рэспубліканцы ня тое, што ня страцілі ніводнага месца, а здабылі шэсьць месцаў. І ў новым Кангрэсе Амэрыкі, што пачне сваю дзейнасьць у студзені 1971 году, рэспубліканскіх сэнатараў будзе ўжо 46 супраць 54 Дэмакратаў. Затым аднак, што некаторыя кансэрватыўныя сэнатары-Дэмакраты стаяць за палітыку Белага Дому, Прэзыдэнт Ніксан у новым Сэнаце будзе мець „працоўную большыню", што забясьпечыць правядзеньне галоўных урадавых мерапрыемстваў у галіне замежнае й абароннае палітыкі.

У ніжняй палаце Кангрэсу, Палаце Прадстаўнікоў, Рэспубліканская партыя страціла ў сёлетніх выбарах восем месцаў. Маючы аднак на ўвеце факт, што партыя Белага Дому траціць у часе прамежкавых выбараў у Палаце Прадстаўнікоў у сярэднім 41 месца, Рэспубліканцы фактычна і ў гэтым выпадку, кажучы словамі Ўолтэра Ліпмана, „здабылі перамогу". Сталася гэта ў вялікай меры ў сувязі з дасягненьнямі Прэзыдэнта Ніксана ў галіне нутраное й вонкавае палітыкі, а таксама ў выніку асабістых выступленьняў Прэзыдэнта Ніксана і Віцэ-Прэзыдэнта Агню перад выбаршчыкамі.

Якое значэньне мае для нас перамога ў выбарах Рэспубліканскае партыі й палітыкі Прэзыдэнта Ніксана?

У сёлетніх выбарах — на ўзроўні ўсеамэрыканскім, штатным і мясцовым — рэспубліканскія кандыдаты выявілі вялікае зацікаўленьне да этнічных групаў Амэрыкі ды занялі выразную пазыцыю салідарнасьці з тымі меншынямі, народы якіх на бацькаўшчыне церпяць пад камуністычнай дыктатурай.

Будучыя прэзыдэнцкія выбары ў Амэрыцы, трэба мець наўвеце, будуць праходзіць таксама пад лёзунгам спачуваньня Рэспубліканскае партыі паняволеным народам ды ў атмасфэры салідарнасьці з этнічнымі меншынямі Амэрыкі ў іхным высілку на карысьць свабоды для паняволеных краёў свайго паходжаньня.

Сёлетняя рэспубліканская перамога ў выбарах паказвае, што партыя Прэзыдэнта Ніксана забясьпечыла сабе ў Кангрэсе салідную базу. Перамога-ж Рэспубліканскае партыі у прэзыдэнцкіх выбарах 1972 году будзе й нашай перамогай, перамогай палітыкі міру й далейшага эканамічнага росквіту Амэрыкі, палітыкі маральнага й палітычнага падтрыманьня беларускага народу ў ягоным супраціве камуністычнаму злу й русыфікацыйнаму гвалту.

ПАМЯЦІ АРХІЯПІСКАПА ВАСІЛЯ

25 кастрычніка Парахвія БАПЦ Сьв. Кірылы Тураўскага ў Тароньце Паніхідай і памінкавым абедам аддавала чэсьць памяці Архіяпіскапа БАПЦ Уладыкі Васіля.

У залі Беларускага Рэлігійна-Грамадзкага Цэнтру, дзе чакалі накрытыя сталы з абедам, на сьценах выстаўленыя былі гнёзды фатаздымкаў прадстаўлялі жыцьцёвы шлях Сьв. Памяці Архіяпіскапа Васіля. На франтовай сьцяне Ягоны патрэт заняў месца побач патрэту Старшыні Рады БНР Сьв. Пам. Міколы Абрамчыка. Жылі яны ў тым самым часе, працавалі для тае самае ідэі й памерлі амаль адначасна. Сяньня іхнія патрэты адзін побач другога — гэта сымбаль неразлучнасьці ідэі БНР і БАПЦ, неразлучнасьці ідэі палітычнай і духовай незалежнасьці Беларускага Народу.

На правай сьцяне здымкі ілюстравалі пастрыжэньне ў манахі 18 сьнежня 1949 г. інж. Уладзімера Тамашчыка й наданьне яму імя Васіля, хіратонія Архімандрыта Васіля ў япіскапы 19 сьнежня 1949 г. у Розэнгайме ў Нямеччыне. Далей — візыта Уладыкі Васіля ў Ангельшчыне ў 1950 г.; першая візыта ў Канадзе ў часе высьвячэньня Беларускага Дому на Дандас 1000 і першае БАПЦарквы ў Тароньце ў 1954 г. Далей Уладыка Васіль у Аўстраліі ў 1968 г., у Нью Ёрку ў Саборы Сьв. Кірылы Тураўскага, на высьвячэньні асяродку Менск, сярод вучняў і настаўнікаў беларускае школы ў Нью Ёрку. Уладыка Васіль у Вашынгтоне сярод выдатных палітыкаў ЗША, як цяперашні Прэзыдэнт ЗША Рычард Ніксан, ды наканец — паховіны Архіяпіскапа Васіля.

Як гэта вымагае стары звычай на памінках па сьвятарох перад абедам прысутныя „прычашчаюцца" стравай, што ў часе Паніхіды была асьвечаная малітвай.

Пад канец абеду абшырны даклад Уладыкі Мікалая прадставіў жыцьцёвы шлях і дзейнасьць Сьв. Пам. Архіяпіскапа Васіля. Старшыня БНР Др. Вінцэнт Жук-Грышкевіч у сваёй прамове падкрэсьліў духовыя якасьці Уладыкі Васіля, як галавы БАПЦ, як нацыянальнага дзеяча, як чалавека, які дзе-б ня быў — у Беларусі, Празе, Нямеччыне ці ЗША — быў заўсёды Беларусам, і ці то ў стане сьвецкім, ці духоўным, і асабліва, як галава БАПЦ уважаў за свой сьвяты абавязак працаваць для свайго Беларускага Народу, для вызвольнай беларускай справы. Як вартасны гэта быў чалавек, як страшнай для ворагаў Беларушчыны была ягоная дзейнасьць, сьветчаць бязупынныя напады на Яго гэтых-жа ворагаў, ня толькі за Ягонага жыцьця, але й па сьмерці, бо ворагі ведаюць, што ўплыў Архіяпіскапа Васіля на беларускі народ, на вызвольную беларускую справу не канчаецца зь Ягонай фізычнай сьмерцяй.

Др. Язэп Сажыч, які прамаўляў ад беларускіх вайскавікоў, параўноўваў Уладыку Васіля да духоўнага вайскавіка, які памёр ад шматлікіх ранаў. Далей прамаўляў Старшыня ЗБК сп. А. Грыцук. сп. К Акула, Старшыня Парахвіяльнай Рады сп. Ул. Цялеш.

Наканец гаварыў вуснамі Сакратара ЗБК — Раісы Жук-Грышкевіч, якая прачытала апошні ліст Уладыкі Васіля да Беларусаў Канады — і Сьв. Пам. Уладыка Васіль.

Ягоныя словы гучэлі, як тэстамант, як запавет, у якім перадаваў Ён нам у спадчыне сваю непахісную веру, што пры дапамозе Божай, якая дзеіць праз нашую Сьвятую БАПЦаркву, ужо недалёкі той час, калі беларускі народ прыйдзе ў сваю Зямлю Абяцаную — Вольную Беларусь!

Раіса Жук-Грышкевіч

ПАМЯЦІ АЙЦА ХВЕДАРА ДАНІЛЮКА

У нядзелю 8 лістапада сёлета былі ўгодкі адзначаныя 10-я ўгодкі ад сьмерці Мітрафорнага Пратаярэя а. Хведара Данілюка, што адыйшоў на той сьвет 29 ліпеня 1960 году на 73-ім годзе жыцьця. У згаданую нядзелю а. Карп Стар у Саборы БАПЦ сьв. Кірылы Тураўскага ў Брукліне адслужыў Паніхіду за супакой душы сьв. пам. а. Хведара Данілюка, пасьля якой у царкоўнай залі адбылася традыцыйная памінальная бяседа пры вялікім удзеле беларускага грамадзтва Нью Ёрку й аколіцаў.

Хоць ад сьмерці а. Хведара Данілюка мінула дзесяць зь лішнім гадоў, добрая памяць аб ім жыве сярод беларускага грамадзтва, бо на гэтую памяць а. Хведар Данілюк поўнасьцяй заслужыў ня толькі як сьвятар, але й гарачы беларускі патрыёт, няўтомны грамадзкі працаўнік, жаўнер і змагар за вольную й незалежную Беларусь, а таксама й як чалавек глыбокіх людзкіх прынцыпаў. Рэдка хто зь Беларусаў спалучаў у сабе гэтулькі вялікіх якасьцяў, як а. Хведар Данілюк.

Ён актыўны ўдзельнік слаўнага Слуцкага Паўстаньня 1920 году, пазьней у Заходняй Беларусі адзін з арганізатараў Першага Беларускага Палка ў Гродні. Калі-ж вайсковая акцыя ня мела больш пэрспэктываў для адбудовы незалежнасьці Беларусі, Хведар Данілюк замяніў меч на крыж, стаўшыся ў 1921 годзе сьвятаром, каб служыць беларускаму народу Словам Божым. За сваю прынцыповасьць і непахіснасьць у вабароне людзкіх і нацыянальных ідэялаў быў ён колькі разоў зьняволены польскімі й савецкімі ўладамі. Ня меў ласкі й з боку апанаванай Расейцамі царкоўнай герархіі ў Заходняй Беларусі. Калі-ж польскія ўлады павялі палітыку палянізацыі Праваслаўнай Царквы, а. Хведар Данілюк наважана супраціўляўся гэтай акцыі.

Быў ён энтузіястычным прыхільнікам і ўдзельнікам аднаўленьня Аўтакефаліі Беларускай Праваслаўнай Царквы ў 1942 годзе й адным з актыўных удзельнікаў Праваслаўнага Сабору ў Менску ў гэным годзе. Калі-ж япіскапат Беларускай Праваслаўнай Аўтакефальнай Царквы ў 1946 годзе, адмовіўшыся ад аўтакефаліі Беларускай Праваслаўнай Царквы, уліўся ў Расейскую Зарубежную Царкву, а. Хведар Данілюк адважна асудзіў гэты акт і не пайшоў за япіскапамі-перабежчыкамі. Затое пасьля аднаўленьня Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы ў 1947 годзе, стаўся ён гарачым і няўтомным працаўніком за ейнае пашырэньне і ўмацаваньне. Апынуўшыся ў Задзіночаных Штатах, а. Хведар Данілюк працаваў настаяцелем Сабору БАПЦ сьв. Кірылы Тураўскага ў Брукліне, паглыбляючы рэлігійныя й нацыянальныя ідэялы сярод беларускіх вернікаў.

Высокія рэлігійныя, нацыянальныя й людзкія якасьці а. Хведара Данілюка годна адзначылі ў сваіх прамовах на памінальнай бяседзе ў нядзелю 8 лістапада сёлета сп. сп. інж. М. Гарошка, Ул. Русак, М. Тулейка, Ул. Курыла й А. Шукелайць. Тыя-ж на памінальнай бяседзе, што ня выступалі з прамовамі, ушанавалі сьветлую памяць а. Хведара Данілюка й ягоныя заслугі для беларускага народу ў сваім сэрцы.

У АДНАЧЫНКОВЫМ ЦЭНТРЫ СЛУЦАК

Днямі 10, 11 і 12 кастрычніка сёлета сабралася ў вадпачынковым цэнтры Слуцак у Канадзе ладная грамада Беларусаў з Таронта й Садбуры. Пры гэтай нагодзе Уладыка Мікалай адслужыў там-жа Божую Службу. Пасьля Багаслужбы ўсе прысутныя злажылі разам прывезеныя запасы яды ў супольна паабедалі. Пры абедзе найболып гутарылі пра Слуцак ды пра тое, як найлепш выкарыстоўваць яго для дабра нашага грамадзтва.

Хочацца зьвярнуць увагу на навакольную прыроду. Хіба няма такога чалавека на зямлі, які-б ня любіў яе ў кажнай пары году. Гэтым разам, не зважаючы на дажджлівую восень, было надзвычайна прыгожае надвор'е. Уначы неба было чыстае, а зоркі гэтак ясна зіхацелі, быццам спаборнічалі між сабою. Рана ўсходзячае сонца кідала свае ясныя праменьні спачатку на вяршаліны дрэваў, памяленьку абліваючы іх да самае зямлі. Глядзіш на краявід аколіцаў Слуцку й не знаходзіш словаў, каб апісаць ягоную прыгожасьць, а толькі адчуваеш і перажываеш яе. Мімаволі ўспамінаеш сваіх суродзічаў, што жывуць у вялікіх гарадах, ахутаных дзяружкай розных газаў ды душацца ад нястачы паветра. Дзелімся з вамі, чытачы, гэтымі ўражаньнямі, каб і вы змаглі налюбавацца чароўнай прыгожасьцяй ды надыхацца сьвежым паветрам у Слуцку.

Нікому не хацелася ад'яжджаць із Слуцку, але абавязкі змушалі ўсіх вяртацца на працу пад газавую дзяружку.

Гр.

ЛЯТАРЭЯ КЛЮБУ „ПАГОНЯ"

Як і мінулымі гадамі, Беларускі Выдавецка-Мастацкі Клюб „Пагоня" ў Тароньце ладзіць і сёлета лятарэю, якая будзе разыграная на надыходнім балю ў Тароньце сёлета. Цана аднаго лятарэйнага білету — 1 даляр. Даход зь лятарэі прызначаецца на выданьне Гісторыі Беларусі ў ангельскай і беларускай мовах, якая ўжо пасылаецца да друку й выданьня Клюбам „Пагоня".

Палавіна грошай з прададзеных білетаў (агулам 1.000) пойдзе на адзін выйгрыш. Прадавец выйгрышнага білету атрымае ўзнагароду ў суме 25 даляраў.

22 ГАДЫ ТАМУ...

Перада мной колькі фотаздымкаў, што вось ужо пару год падрад прывозяць мне Беларусы-турыстыя, якія наведваюць Нямеччыну. На фоне „Карвэндэльгэбіргэ" (Карвэндэльскіх гораў) шэры бэтонны абэліск, з вайсковым крыжам і белай мармуровай плітай з надпісам. Пахіліліся слупкі з ланцугамі, што твораць агароджу. Мэтровыя калісь ялінкі сяньня выглядаюць зусім „дарослымі" дрэвамі.

Плывуць успаміны... Лета 1947 году. Яшчэ зусім нядаўна шалела прымусовая рэпатрыяцыя. Цяпержа ўзноў няпэўнасьць долі, бо векжа ня будзем жыць у лягерах. У дадатку лягер маюць зьліквідаваць, а ягоных жыхароў паразвозіць па іншых лягерах. „Прыхільныя" да Беларусаў урадаўцы ІРО (можа навет тыя самыя, што ў сваім часе абяцалі даць дазвол на выдаваньне беларускай газэты „ў дні 35-га травеня") перакідваюць пару сотняў Беларусаў у расейскі лягер „Люттэнзээ" ў Альпах.

Першыя словы, якія мы пачулі прыехаўшы сюды, гэта: „Здесь русский лагер и пожалуста говорите по русски". Вось тэбе й маеш! Аказваецца, Беларусаў можна русыфікаваць навет на нямецкай зямлі й на амэрыканскім хлебе.

У найбліжэйшую суботу „старэйшыя браты" наладзілі ў наш гонар г. зв. „казачий вечер". Праграма складалася з „мнагалецьцяў" жывым і „вечная память" памерлым „высочествам" і превосходительствам" з Мураўёвам-вешацелем улучна. Але калі напрыканцы дырыгент (між іншым, сам беларускага паходжаньня) заанансаваў „беларускую **нацыянальную** песьню „Сьвіньні ў рэпе", гэтага ўжо было зашмат. Беларусы як адзін вышлі з залі, падарозе перакульваючы крэслы й лаўкі. Назаўтрае мы чулі адно пагрозы, як прыкладам, „в порошёк сотрем" і пад.

І пачалі „расьціраць". За ўсякую драбніцу трэба было змагацца, казаў той, рукамі й зубамі. Але, апрача драбніцаў, былі й паважнейшыя справы: беларуская школа, атрыманьне платных пасадаў у лягернай адміністрацыі прапарцыянальна да колькаснага складу групы, справядлівы распадзел харчаваньня й вопраткі без фаварызаваньня Расейцаў і г. д.

Памалу, але ўсё згаданае ўдалося адваяваць, праўда, пры выдатнай дапамозе Украінцаў із суседніх лягераў. Пачала працу беларуская школа, Беларусы атрымалі колькі этатаў у лягернай адміністрацыі, паліцыі і ў магазынах. Адно не разьвязвалася аж да канца існаваньня лягеру нацыянальная праблема. Расейская бальшыня ніколі не магла пагадзіцца з фактам, што ў г. зв. расейскім лягеры жывуць нейкія „расчленители", што ня хочаць пасылаць дзяцей у расейскую школу й гавораць на сваёй мове, ігнаруючы „общепонятную", а найгорш, што ня прызнаюць расейскага сьцягу, а маюць свой.

Калі з нагоды некаторых урачыстасьцяў і на афіцыйны дазвол іраўскіх уладаў беларускі сьцяг быў вывешваны побач з расейскім, апошнія амаль заўсёды зьняважалі яго і з гэтае прычыны даходзіла да боек.

Неяк у пачатку верасьня 1948 г. адбылася зборка беларускага актыву ў справе наладжаньня сьвяткаваньня ўгодкаў Слуцкага паўстаньня. Больш угадова настроеныя й пераважна старэйшыя раілі не рабіць ніякага сьвяткаваньня, каб не дражніць Расейцаў, бо ў іх і перакладчыкі й дараднікі ІРО, а за нас хто ўступіцца, тым больш цяпер, перад эміграцыяй за мора.

Тады голас забрала моладзь. І вось як сяньня памятаю словы аднаго зь іх: „Хлопцы! Мы ня толькі наладзім сьвяткаваньне ўгодкаў Слуцкага паўстаньня, але вунь на гэным узгорку пабудуем помнік Слуцкім паўстанцам, каб турысты, што наведваюць гэтыя мясьціны, бачылі, што й мы шануем сваіх герояў!"

Праект падтрымала ўся моладзь і некаторая частка старэйшых, між іншым і аўтар гэтых радкоў. Пастаноўлена адразу-ж прыступіць да працы, бо да 27 лістапада заставалася й ня гэтак шмат часу. Моладзь як моладзь, энтузіязму хоць адбаўляй, і не прадбачыла яшчэ ўсіх цяжкасьцяў, што яе спаткаюць.

Першае, ад чаго пачалі на другі дзень пасьля зборкі, гэта атрыманьне дазволу на пабудову ад мясцовай нямецкай адміністрацыі. Пачаўшы яшчэ досьвіткам, нашая дэлегацыя з гатовай пэтыцыяй ужо каля паўдня была у мясцовым Ляндрадсамце. Там нам сказалі, што гэтая зямля зьяўляецца былай вайсковай маемасьцяй, і дзеля гэтага знаходзіцца пад адміністрацыяй Амэрыканскіх акупацыйных уладаў і да гэтых уладаў трэба зьвяртацца па дазвол.

Прыйшлося адразу ў корані зьмяняць тэкст пэтыцыі, а найгоршае, што яна павінна была быць перакладзеная на ангельскую мову. У цэлай нашай групе ня было нікога, хто-б ведаў ангельскую мову. Тады некаму прыйшло ў галаву, каб зьвярнуцца да перакладчыцы-Расейкі, якая, здавалася нам, ня была ўжо такой „беларусаедкай". Гэтак і зрабілі й праз пару дзён перадалі гатовую пэтыцыю ў Мілітэры Гаврнмэнт у Гарміш-Партэнкірхэн.

Прайшло пару тыдняў, але адказу ня было. Калі нашая дэлегацыя ўзноў наведала згаданую ўстанову, то дзяўчына-сяржант чуць ня выставіла нас за дзьверы, і адно толькі, што мы зразумелі (яна гаварыла гэтак панямецку, як мы паангельску), што ніякага адказу на нашую пэтыцыю й ня будзе.

Тады мне прыйшло на думку, каб зьвярнуцца з гэтай справай да маёра Амэрыканскай арміі сп. Ф., які пры нашым лягеры вывучаў расейскую мову. Ён зацікавіўся гэтай справай і захацеў пабачыць копію пэтыцыі. Прачытаўшы яе, ён запытаў: Чаму вы называеце сябе антыкамуністымі, а хочаце стаўляць помнік камуністым? Калі-ж мы запярэчылі, то ён сказаў, што ў пэтыцыі мы просім дазволу паставіць помнік камуністым. Вось табе й перакладчыца.

Пасьля гэтага ён напісаў для нас іншую пэтыцыю й абяцаў перадаць яе асабіста, куды трэба. На наступны дзень вечарам ён перадаў нам гатовы дазвол з аднатацыяй мясцовага Ляндратсамту, што нам перадаецца ў бястэрміновае карыстаньне пляц у 150 кв. мэтраў з даездам да яго з галоўнае дарогі. Да гэтага быў далучаны плян пляцу.

Наступнае раніцы на вызначаным пляцы ўжо кіпела праца. Прыйшлі капаць фундамант навет тыя, што не хацелі дражніць „старэйшых братоў". Душой ці так сказаць тэхнічным кіраўніком і галоўным майстрам быў А. Ку. Прышоў паглядзець на нашую працу й маёр Ф. Ягонае зацікаўленьне нашай працай зрабіла нам узноў вщлікую прыслугу, бо адміністрацыя лягеру, пераканаўшыся, што ён сымпатызуе нам, дала дазвол выкарыстаць лягерны грузавы самаход для давозу на месца пабудовы бэтонных блёкаў з узарваных нямецкіх бункераў, а дадаткова абяцала выдаць некаторую колькасьць цымэнту зь лягернага складу.

Як на злосьць, прыйшла непагадзь, а пасьля яе замаразкі, што тармазіла працу, але яна ўсё-ж пакрысе пасоўвалася наперад, бо на недахоп работнікаў не даводзілася наракаць.

Але тут выплыла новая праблема. Трэба было дастаць мармуровую пліту для надпісу. Знайшлі майстроўню помнікаў у Гарміш-Партэнкірхэн, але собсьнік Немец за пліту й надпіс запрасіў даволі салоную, як на нашыя дэпіўскія кішэні, цану. Памагло ў меру магчымасьці мясцовае „працуючае грамадзтва", а недахоп хлопцы выраўнялі сваімі прыдзеламі цыгарэтаў.

І вось за колькі дзён да 27 лістапада помнік быў гатовы.

На адкрыцьцё запрасілі Старшыню Беларускага Нацыянальнага Камітэту — сяньняшняга сьвятара а. Васіля Кендыша, прадстаўнікоў ІРО, украінскае грамадзтва з двух суседніх лягераў з выпрабаваным нашым прыяцелем Д-рам Трышам на чале. На вялікі наш жаль наш вялікі прыяцель Маёр Ф. ня мог быць прысутным, бо тэрмінова быў змушаны адляцець у Францыю.

На вызначаную гадзіну перад помнікам выстаіліся Беларускія і Украінскія скаўты ды украінскі адздел СУМ-у зь сьцягам, а таксама беларускае і ўкраінскае грамадзтва. Помнік, накрыты бел-чырвона-белым палатном, пасьвяціў, сяньня ўжо нябожчык, а. Барыс, Настаяцель мясцовае царквы.

Пасьля кароткае прамовы Старшыня БНК зьняў палатно і прысутныя пабачылі суровага стылю абэліск з вайсковым крыжам і надпісам: „Змагаром за волю Беларусі ў 28-ю гад. Слуцкага Паўстаньня. Беларусы ляг. Люттэнзээ. 1948". А ніжэй: "Helden für Freiheit Bielorussiens".

Было зложана шмат вянкоў ад арганізацыяў з Радай БНР і Беларускім Нацыянальным Камітэтам на чале, а таксама ад паасобных Беларусаў.

На заканчэньне адбылася жалобная акадэмія дзеля ўшанаваньня ўгодкаў Слуцкага Паўстаньня ў лягернай тэатральнай залі.

Ад часу пабудовы помніку прайшло амаль чверць стагодзьдзя. Як птушкі разьляцеліся па сьвеце тыя, што яго будавалі або іншым спосабам прычыніліся да ягонае пабудовы. Сяньня яны жывуць у Эўропе, Новай Зэляндыі, Аўстраліі й Паўдзённай ды Паўночнай Амэрыцы. І хоць пахілілася агароджа й пацямнеў надпіс, але сам помнік нагадвае ўсім, хто бачыць яго, што за пару тысячаў кілямэтраў на ўсход ляжыць прыгожая Случчына ды што ейныя Верныя Сыны 50 год таму „пайшлі паміраць, каб жыла БАЦЬКАЎШЧЫНА".

В. Наддзьвінскі

„БРАСЛАЎ НАШ ПРЫ ВАЗЁРАХ"

Пры ўспаміне аб гэтым маляўнічым горадзе, якому адпавядае такое-ж прывабнае наваколле, адразу прыгадваецца паэтычнае сьветчаньне ўзвышэнца Ўладзімера Дубоўкі:

Браслаў наш пры вазёрах
і вазёры ў Мёрах,
а падобных вазёр
ты ня знойдзеш нідзе.

А зь ім перагукваецца другі ўзвышэнец Максім Лужанін:

Каля Браслаўскіх сініх вазёр
Гусі-лебядзі мыліся,
Паглядалі ў прастор,
Ці дарог не забыліся.

Амаль на 50 кілямэтраў працягнуўся з поўдня на поўнач ланцуг з трох дзесяткаў блакітных вязьмаў— вялікіх і малых Браслаўскіх вазёраў, зь якіх найбольшыя Дрывяты, Несьпіш, Струста, Снуды й крыху ў баку ад іх Волас. Паміж імі найвялікшым зьяўляецца Дрывяты, што займае абшар бяз малога 40 квадратовых кілямэтраў, а найглыбейшым Волас, да дна 39 мэтраў. Вада ў іх надзвычай празрыстая і блізу заўсёды неспакойная, а ў часе навальніцаў белыя хвалі з шумам разьбіваюцца аб стромкія й зьвілістыя берагі. І шмат утульных вастравоў на тых вазёрах, якія злучае разам рака Друйка, што ў Друі далучаецца да роднае Дзьвіны.

Нібы мур абаранялі Браслаўскія вазёры Полаччыну, а найбольш шырокі пярэсмык паміж імі, дзе ў дадатак Друйка вузейшая, чым у сваёй далейшай плыні, замыкаў Браслаў, які ў 1965 годзе адсьвяткаваў сваё 900-годзьдзе. Заснаваў яго на папялішчы ранейшае сялібы ўнук Рагнеды й бацька Ўсяслава Чарадзея князь Брачыслаў, надаўшы яму сваё ймя. Зь цягам часу ў гэтым назове выпалі глухія зычныя і ён зьінaчыўся на — Браслаў. Прыгранічнае становішча спрычыніла яму шмат ліха. Гэтак з „Хронікі Быхаўца" ведаем, што ў 1065 годзе літоўскі князь Кернус зруйнаваў Браслаў і мноства тутэйшых людзей паланіў, а праз 400 год Сьвідрыгайла дачакаўся тут магістра Лівонскага, каб разам пайсьці супраць грознае Літвы, але перашкодзіла таму, як даволі гіранічна заўважыў летапісец, залева. Горад не аднойчы руйнавалі крыжакі, у 1550 годзе разбурылі яго дашчэнту крымскія Татары, праз 100 год спалілі стральцы цара Аляксея Міхайлавіча, але заўсёды ён змагаўся да апошняга. Наагул для гісторыі Браслава характэрны ягоны старадаўны гэрб: чалавечае вока на блакітным трохкутнім шчыце, ахутаным залатымі сонечнымі праменьнямі, дзе вока сымбалізавала сабой прымежную пільнасьць, а ў колеры шчыта адбіўся блакіт вазёраў.

Горад ляжыць на пярэсмыку паміж вазёрамі Дрывяты й Наваты, узвышаючыся над імі на 30 мэтраў і прыгожым амфітэатрам спушчаецца да іх, прычым сялібы дамоў даходзяць да самай вады. І найвышэйшае месца ў ягоным цэнтры вядомае пад назовам Замкавае гары. Да паловы 17 стагодзьдзя на ёй, паводля малюнку да карты Макоўскага ад 1613 году, існаваў мураваны замак з 3-мя вежамі, ад якога не засталося цяпер і рэштак. Калі ў 1955 годзе знаны археалёг Л. Аляксееў дасьледваў тутэйшае замчышча, ён удакладніў, што горад запраўды заснаваў Брачыслаў, а перад ім тут жылі латыголы. Паміж шматлікіх рэчаў, адкапаных на Замкавай гары, знайшлі й рыбацкія прылады, што дужа ўсьцешыла сучасных рыбакоў, і воск, які сьветчыў аб бортніцтве, і глячкі для ліцейнага рамяства, і тагачасныя асадкі — пісалы, як доказ пісьменства продкаў, але найбольш траплялася зброя — стрэлы, дроцікі, мячы й баявыя сякеры.

З вышыні Замкавае гары адкрываецца незабытны краявід, аздоблены вазёрамі й лясамі, курганамі й гаямі. Аж за 10 кілямэтраў відаць адсюль Слабодзкі касьцёл з прыгожай званіцай саракамэтравае вышыні. Зянон Панізьнік у нарысе „Браслава", зьмешчаным у лет. № 9 „Маладосьці", прыгадвае ўражаньне амэрыканскага падарожніка аб ім: „Калі я нараніцы пры ўсходзе сонца глядзеў на Слабодзкі касьцёл прыгажэйшага віду ў Эўропе я ня бачыў". Дарэчы, каваныя завесы й клямры гэтага касьцёлу, як і сьцены касьцёлу ў недалёкіх ад яго Дрывятах, маюць беларускі геамэтрычны арнамэнт. Тут-жа на Браслаўшчыне ў Мяжанах і Дрысьвятах захаваліся старадаўнія касьцёлы, што зьяўляюцца помнікамі беларускага драўлянага дойлідства. Асабліва цікавы Дрысьвяцкі касьцёл, якога сяміярусная зграбная вежа ўжо 500 год узвышаецца над старажытным гарадзішчам 11-га стагодзьдзя. Стрыманы па сваёй архітэктуры, ён арганічна ўпісаны ў навакольны краявід, а ў ім захаваліся старыя абразы тутэйшага пісьма й старадаўнія кнігі выданьня 16-17 стагодзьдзяў. Заслугоўвае таксама вялікае ўвагі базыльянскі барокавы кляштар у Друі, пабудаваны ў пачатку 17 стагодзьдзя, як і адначасны яму й таксама барокавы касьцёл у Пядруі, прычым у вапошнім не даеш веры, што хваёвы бязь ніводнае шчыліны бэлькам над скляпеньнем ужо 350 год, а клямкі ягоных дубовых дзьвярэй, зьбітых кавальскімі цьвікамі, зробленыя паводля вузору, звычайнаму для вакольных вясковых хатаў.

А наагул на Браслаўшчыне зь яе сьпічастымі дахамі пераважаюць готыка й барока, але разам з тым ня толькі на будынкі рэлігійнага прызначэньня пашыралася тут таленавітасьць народу, зь ягоным сталым імкненьнем да прыгожасьці. Яна адбілася навет у калодзежах, што сям-там па сваёй будове нагадваюць капліцы, але найбольш цікавы каменны млын у вёсцы Зарачча, пабудаваны ў 1882 годзе на рэчцы паміж вазёрамі Бужа й Рача. Ягоная белая сьцяна аздобленая птушкамі, кветкамі й жаўнерамі з паднятымі шаблямі, а ўсё гэтае зроблена з кавалачкаў пасечанага чорнага палявога каменя. Каменная мазаіка вельмі пасуе да ўсяго стогадовага млына, складзенага зь вялікіх камянёў.

І можа не працуе сёньня гэты млын, бо мацнейшая сіла круціць цяпер жорны, але, як заслужаны вэтэран, любоўна ўпрыгожаны калісьці ўдзячнымі тубыльцамі, заслугоўвае ён увагі й аховы. І хай сабе спыніліся ягоныя жорны, але ўсё роўна, зірнуўшы на яго, згадваецца народжаная вадзяным млынам жыцьцясьцьвярджальная мэлёдыя цудоўнага Франца Шуберта:
цудоўнага Франца Шубэрта:

Ня ставіў стары Браслаў помнікаў ні каралём, ні царом, ні іншым дзяржаўным правадыром, а паставіў на сваёй Замкавай гары абэліск з надпісам: „Памяці Станіслава Астыка Нарбута, тут пахаванага. Жыхары Браслаўскага павету. 1852 — 1926". Гэта быў вылучнай дабрыні доктар, які аднолькава ставіўся да ўсіх бяз увагі на нацыянальнасьць, веравызнаньне й сацыяльны стан. Зь Беларусам ён размаўляў пабеларуску, з Паляком — папольску, а калі лячыцца да яго траплялі Жыд або Расеяц, дык гутарыў зь імі па іхняму. Акрамя ўважлівае мэдычнае дапамогі, доктар Нарбут падтрымліваў хворых заўсёды ўласьцівым яму добрым гумарам, а бедных ня толькі лячыў дармова, але часам дапамагаў ім грашыма. На свае сродкі ён пабудаваў тут вялікую бальніцу, што стаіць і цяпер. Таму калі самотны ў сваім прыватным жыцьці Станіслаў Нарбут памёр, аплаканы ўсімі, дарослымі й дзецьмі, яго пахавалі на Замкавай гары, дзе ён любіў у часе кароткага адпачынку сядзець і глядзець удалеч на вазёры й лясы. А на абэліску зьмясьцілі вялікі ліхтар, якога сьвятло відаць было за 10 кілямэтраў. Навет памерлы дапамагаў уночы доктар Нарбут рыбакам на бліжэйшых і аддаленых вазёрах знайсьці дарогу ў цемры да сваіх хатаў.

Замкавая гара ў Браславе зьяўляецца палітым народнай крывёю гістарычным помнікам, які, магчыма, захоўвае таксама яшчэ ня цалкам адкапаныя навуковыя каштоўнасьці, а таму патрабуе яна дзяржаўнае аховы ад выпадковых пабудоваў. Чакаюць яшчэ дасьледчыкаў на вастравох вазёраў руіны мураваных будынкаў, якія народ у сваіх нязьлічоных паданьнях найчасьцей лучыць з каралевай Бонай. Заслугоўваюць вывучэньня архітэктурныя помнікі Браслаўшчыны, бо тым часам яны амаль абмінутыя мастацтваведамі. А калі толькі ня зьнішчаны абэліск на магіле доктара Нарбута, або калі пагашаны на ім ліхтар, дык трэба зноў запаліць яго, бо ягонае сьвятло сымбалізуе сабой вялікую любоў да роднае зямлі і ейных добрых людзей.

Юрка Віцьбіч

БЕЛАРУСЬ У ЗМАГАНЬНІ

(З прамовы Праф. Ант. Адамовіча на 9-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі й Канады 6-га VIII. 1970 г.)

Як толькі я памятаю сябе нацыянальна сьведамым, для мяне гэтыя два словы: „Беларусь і змаганьне" — заўсёды йшлі, як і йдуць, неразлучнаю парай, неразьліўна зьліўшыся так, што адно зь іх заўсёды проста аўтаматычна выклікае другое, і магу навет сказаць: адно зь іх значыць другое. Беларусь — гэта значыць найперш — змаганьне. Змаганьне — гэта значыць найперш — за Беларусь. У гэтым фактычна й ёсьць самыя пачаткі, самыя асновы, сказаць-бы „азы", як казалі калісь у нас, вучачыся царкоўна-славянскае граматы-азбукі, „азы" беларускае нацыянальнае сьведамасьці, ейнае А, Б, Ц.

Запраўды: „А" нашай нацыянальнай сьведамасьці' „ёсьць Беларусь". На першы пагляд гэтае сьцверджаньне здаецца як-бы занадта ўжо „азбучным". Ну, поўна-ж, ёсьць Беларусь. Ды далёка ня так было гэта тады, калі нацыянальна ўсьведамляўся я. Тады тое, што „ёсьць Беларусь", а шырэй кажучы, што ёсьць беларуская зямля зь перад Беластоку аж паза Смаленск", „ад хваль Вугры аж па сіні Буг", як пазьней добра сказала адна паэтка, што ёсьць беларуская мова, што ёсьць беларуская культура, што ёсьць беларуская гісторыя, — гэта ўсё ня было тады такой азбучнай аксыёмай. Вялікая маса, калі не бальшыня нашага народу наагул ня ведала й ня чула, што ёсьць нейкая Беларусь, што ёсьць нейкая беларуская мова, хоць гэтаю мовай і гаварылі. А было шмат гэткіх, што казалі гэтай масе: няма ніякай Беларусі! Ёсьць Северо-Западный край России, або „Крэсы Всходне Польскі". Няма ніякае беларускае мовы, ёсьць „наречие", гаворка, такая самая, як якая-небудзь валагодзкая, або тульская. Няма ніякай беларускай гісторыі. Ёсьць гісторыя заходня-расейская, „западно-руская". Уся гэтая Беларусь, казалі, уся гэтая беларуская мова, культура, гісторыя, — гэта толькі нечая выдумка, або, як яшчэ йнакш казалі, нейчая інтрыга!..

Гэтак было тады. Ну, а цяпер? Найперш глянем, як там, на бацькаўшчыне. На першы пагляд здаецца, як быццам там ня можа быць ніякіх сумляваньняў: Беларусь ёсьць, ёсьць як беларуская незалежная, паводля канстытуцыі, Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка, але-ж ёсьць, ёсьць як беларуская незалежнітэрыторыя беларускае зямлі. Няма гэтай Беларусі ў тым Беластоку, ад якога яна пачынаецца з Захаду, няма гэтай Беларусі ў тым Смаленску, за якім яна канчаецца на ўсходзе. Няма гэтай Беларусі ў старавечнай нашай Вільні. Так што гэтая Беларусь і ёсьць і ўсё-ткі як-бы й няма — навет там, на бацькаўшчыне. Мала таго, калі прызнаецца, што яна ёсьць, то ўсё-ж ткі, афіцыйна навет, партыяй, якая кіруе, гэта прызнаецца толькі як зьява й справа часовая. Яна ёсьць, але яе не павінна быць. Ну, праўда, для пацехі кажацца — ў вельмі далёкай будучыні, а думаецца — у якнайхутчэйшай будучыні яе не павінна быць, яна павінна ўліцца ў нейкі інтэрнацыянал, што практычна разумеецца ў духу ведамых словаў Аляксандра Пушкіна: „Славянские ручьи сольются в русском море".

Гэта так, бачыце, на бацькаўшчыне. Ну, а не на бацькаўшчыне? У замежжы? Тут, дзе мы цяперака? Ці не спатыкаемся мы й тут з тым самым адмаўляньнем, ці хоць-бы сумляваньнем, што ёсьць нейкая Беларусь? Ці не даводзіцца нам разьбіваць гэткія сумляваньні й гэткія адмаўленьні? Ці няма гэткіх выказваньняў, што гэта нейкая інтрыга, савецкая можа інтрыга? Ці не на гэтай аснове Беларусі няма ў „Голасе Амэрыкі", „Войс оф Амэрыка", якім Амэрыка гаворыць на цэлы сьвет? Там беларускае мовы няма, там Беларусі няма! Як бачыце, гэты першы пункт нашае нацыянальнае сьведамасьці — ці ёсьць Беларусь, актуальны яшчэ й сяньня. Актуальны й на Бацькаўшчыне, актуальны й замежамі. Гэта „А" нашай нацыянальнай сьведамасьці актуальнае й на сяньня.

„Б" нашае нацыянальнае сьведамасьці — гэта сьцверджаньне: я — Беларус. На першы пагляд таксама вельмі-ж „азбучнае" сьцверджаньне. Калі, скажам, Француз скажа, што ён — Француз, дык гэта для яго самая звычайная рэч. Навет наш Амэрыканец, асабліва, калі ён не натуралізаваны, як некаторыя з нас, а патомны Амэрыканец, кажа: „Я — Амэрыканец" безь якое-небудзь задняе думкі. Але сказаць: „Я — Беларус", у тых абставінах, у якіх адбывалася маё асабіста нацыянальнае ўсьведамленьне, дый шмат каго іншых, патрабавала адвагі, патрабавала мужнасьці, патрабавала ідэялізму. Запраўды, кажны Беларус, а асабліва Беларус праваслаўны, мог зусім бесьперашкодна сказаць: „я — русский", і ў гэтым ня было яму ніякіх пярэчаньняў, і ён мог запраўды стацца гэтым „Рускім", навет наламацца гаварыць сяк-так „паруску", а можа навет і лепш, як нашы наломваюцца цяпер і тут гаварыць паангельску, „сьпікаць". Дарога была адкрытая, ня было ніякіх перашкодаў. Беларус-каталік мог сьмела сказаць: „Я естэм Поляк", хоць сабе й „пшэкал" ён папольску ня вельмі добра. А за часамі Польшчы навет і праваслаўны Беларус мог сказаць, што ён Паляк, і зноў-жа гэта яму адчыняла дарогі, адчыняла прынамся магчымасьць далейшага людзкага існаваньня. Сказаць-жа: „Я — Беларус", гэта значыла кінуць выклік, гэта значыла адкінуць гэтыя магчымасьці матар'яльнага дабрабыту, быць гатовым на ўсякія прыкрасьці, няпрыемнасьці й навет пакуты. Ну, але, гэта было за тымі часамі, скажаце мне, ну, а цяпер, цяпер-жа гэта справа ясная. На бацькаўшчыне, скажым, у нас, там навет у пашпарты гэта ўпісваюць, калі Беларус, дык і ўпісваюць — Беларус. Некаторым нацыянальнасьцям, як скажам, Гэбрэям, (лепш будзем называць іх гэтак. Яны крыўдзяцца, калі іх называюць іначай, і хоць ня мы ў гэтым вінаватыя, іншыя стварылі для іх гэтую крыўду, але нашто лішне крыўдзіць людзей) — дык вось Гэбрэям навет ня вельмі падабаецца, і не бяз рацыі не падабаецца, калі ім у пашпарт ўпісваюць, што яны — Гэбрэі, ну, і Беларусам упісваюць — Беларус, і ці ўсім ім гэта падабаецца — гэта вялікае пытаньне. Вось ёсьць такі, вы знаеце напэўна зь імя, бо ён-жа даўгія гады міністар замежных справаў Савецкага Саюзу — Андрэй Грамыка. Беларус з крыві й касьці, з прозьвішча, навет з узгадаваньня, хадзіў у той самы Беларускі Дзяржаўны Менскі Ўнівэрсытэт, што й я, ды ў тым самым часе, толькі на іншы факультэт, дык не даводзілася нам, нажаль, ці нашацьце спаткацца — гэта даведваемся зь ягонай біяграфіі. Свае прамовы, скажам, тут, у Задзіночаных Нацыях, якія мы маем гонар часам чуць, выгалошвае парасейску, але-ж з такім беларускім акцэнтам, што далей няма куды. Кажуць: Бог шэльму значыць! „Рад саглашэній і дагавароў" — гэткая расейская мова Грамыкі. І цьвярдое „Р" і Фрыкатыўнае „Г", і кароткае „Ў", і дзеканьне, і цеканьне — усё захаванае ў ягонай мове чысьцюсенька. Часам, праўда, асьцерагаецца, але калі забудзецца, дык так гэта йдзе гладка, як па масьле. А пагладзеце ў ягоную афіцыйную савецкую біяграфію, ці ён Беларус? „Русский"! Відаць, усё-ж Беларусам звацца не заўсёды добра, не заўсёды выгодна, не заўсёды адчыніць дарогу да ўсіх магчымасьцяў і да магчымасьцяў найвышэйшых.

Ну, а тут, у замежнай Беларусі, у нас? Ізноў-жа тыя пашпарты, ці натуралізацыя. Ці ёднаму з нас даводзілася змагацца за тое, каб яго запісалі Беларусам? Не запісваюць, хоць ты ў грудзі пары, як у нас кажуць. Мала хто дамогся, каб яго так запісалі. Шмат каго пазапісвалі Палякамі, а некаторых навет і Расейцамі пазапісвалі. І так цяпер у нас сустракаюцца такія людзі, што ён як-бы й Беларус, ён-жа як-бы й Паляк, і навет часам наверх і Расеец. І як ён гаворыць з табою, ён кажа: я — Беларус! А так адыйдзешся, паслухаеш, як зь некім іншым гаворыць, дык кажа: ну, я-ж Паляк! Гэтаксама, бачыце й нашымі часамі, сказаць: „Я — Беларус" — і на бацькаўшчыне і ў замежжы — гэта не такая звычайная, будзённая рэч, а гэта рэч сумленьня, рэч мужнасьці, адвагі й рэч ідэялізму. Так і гэтае „Б" нашай нацыянальнае сьведамасьці, сьцверджаньне „Я — Беларус!" — актуальнае таксама й сяньня.

А з гэтых „А" — „Ёсьць Беларусь" і „Б" — „Я — Беларус", у гэтых абставінах, у якіх яны мусілі й мусяць вымаўляцца, выплывае няўхільна і „Ц", ня толькі як лягічная выснова, але як імпэратыўны загад: **кажны Беларус мусіць змагацца за Беларусь!** Гэта — „Ц" гэтай Абэцэды, ці азбукі нашай нацыянальнай сьведамасьці. Але-ж, Абэцэды, бо ёсьць яшчэ й „Д": мусім змагацца, каб перамагчы. Праўда, у гэтае апошняе „Д" з часам давялося ўнесьці такую-сякую папраўку: змагаліся, і доўга змагаліся, і не маглі перамагчы, і перамогі ня было, і яшчэ не няма. І калі ў гэтым змаганьні я, разам зь іншымі, апыніліся на савецкім выгнаньні, сталінскім выгнаньні, дык адзін з нас, цяпер можна назваць ягонае прозьвішча — пару год, як ён памёр ужо — паэта Нічыпар Чарнушэвіч, чытаючы вялікі твор Ромэна Роляна „Зачараваная душа", у мотта, эпіграфе да аднаго з тамоў гэтага твору, знайшоў выказваньне Шэксьпіра, якое канчалася тым, што трэба „змагацца, калі не перамагчы, дык і не паддацца!" Гэта была папраўка трагічнай канцэпцыі змаганьня, і гэтая папраўка сталася актуальнай для нас тады, як актуальная яна для нас і сягоньня.. Але-ж, у нас не адно „Д", а два „Д", як у тэй геамэтрыі — дзьве простыя лініі. Адно „Д", адна простая лінія — змагацца й перамагчы, а другое „Д" — другая простая — калі не перамагчы, дык і не паддаца!

Так выглядае гэтая азбука, ці абэцэда нашай нацыянальнай сьведамасьці, актуальная й насяньня. Яна знайшла ў нас выражэньне й у нашых нацыянальных лёзунгах, клічах, найперш у тым клічы ,які яшчэ, нашчасьце, не забыты намі й сяньня тут, у клічы „Жыве Беларусь!" Малым часам яна знаходзіла сабе выражэньне і ў другім клічы, нажаль, цяпер ужо блізу зусім забытым, якога аднак забывацца ня варта было-б. „Змагайся як мага — зможаш!" Праўда, калі першы кліч, „Жыве Беларусь!", быў арыгінальна нашым клічам, яго калісь выказаў стогн, як енк „што жые Беларусь", сам наш Янка Купала ў вадным з сваіх ранньніх вершаў, дык гэты другі кліч: „Змагайся як мага — зможаш" — ня быў беларускім ані з паходжаньня, ані з абсягу. Ён нарадзіўся ў тагачаснай Расейскай імпэрыі й можа ўпяршыню вышаў з вуснаў вялікага змагара за ўкраінскі народ Тараса Шаўчэнкі: „Боритэся — поборете!" Меў ён форму выразу і ў расейскай мове: „В борьбе обретешь ты право свое". Гэтыя формулы ў гэтых трох мовах аднолькавым сэнсам, сталіся дэвізам аднэй з папулярных да рэвалюцыі партыі ў Расейскай імпэрыі, партыі сацыялістых-рэвалюцыянэраў. Наш кліч „Змагайся як мага — зможаш" быў дэвізам нашай партыі беларускіх сацыялістых-рэвалюцыянэраў, якая ў часы пачаткаў мае нацыянальнае сьведамасьці была адною з партыяў, што змагаліся за Беларускую Народную Рэспубліку, бралі ўдзел у вабвешчаньні гэнае Беларускае Народнае Рэспублікі, а пасьля, у савецкіх абставінах, навет нейкі час талераваліся, як легальная апазыцыя да камуністычнае партыі. Аднак, хоць гэты лёзунг і ня нашага паходжаньня, ды калі прыраўнаць яго да тых дзьвюх формулаў у іншых мовах, якія я тут падаў, дык у ім ёсьць адна вельмі важная й істотная, і ўжо нашая адрознасьць. Паўкраінску — „Боритеся — поборете", парасейску — „В борьбе обретешь ты право свае", па беларуску — „Змагайся **як мага** — зможаш" — гэтага „як мага" няма, ані паўкраінску, ані парасейску, яно ёсьць толькі ў гэтай нашай беларускай формуле, яно гаворыць пра тое, што для нас змаганьне павінна весьціся ўсіма сіламі, усіма магчымасьцямі, „як мага", і таму гэты кліч, гэты лёзунг варта йзноў успомніць сяньня, хоць ужо няма тае партыі, якая гэты кліч прынесла, дый ня трэба, каб яна была.

Але-ж, змагацца трэба як мага! І змагацца можна як мага! Магчымасьцяў у змаганьні не адна, іх колькі, формаў змаганьня колькі, узроўняў змаганьня колькі. Найвышэйшы ўзровень змаганьня — вайна. Вайна — вайсковае збройнае змаганьне. Цяпер ёсьць яшчэ й тая пераносная, мэтафарычная формула — халодная вайна, якая гаворыць ужо аб змаганьні не фактычнай „гарачай" зброяй, а аб змаганьні галоўна зброяю слова, але гэта справы не мяняе. Усяроўна гэта змаганьне вайсковае, значыцца змаганьне здысцыплінаванае, мэтаскіраванае. Гэта найвышэйшы ўзровень змаганьня.

І адзін зь першых вялікіх змагароў за Беларусь, наш векапомны Кастусь Каліноўскі ў сваім запавеце, напісаным, як ён казаў, спад шыбеніцы маскоўскай, на якой ён павіс у 1864-м годзе, так і казаў: „Ваюй, народзе, за сваё чалавечае й народнае права, за сваю веру, за зямлю сваю родную!" **Ваюй**, ня толькі змагайся, але й ваюй! І ён, наш Кастусь, ваяваў, ваяваў навет гарачай вайной. Было ў яго паўстанскае войска, дармо, што ў бальшыні ўзброенае яно было косамі, сярпамі й віламі, ён ваяваў за Беларусь. Ня быў ён першы. Войны за наш народ і да Каліноўскага вяліся вельмі а вельмі часта, асабліва ў некаторых стагодзьдзях. Ня месца пералічаць тут гэтыя войны. Вайна за Беларусь вялася, аднавілася й пасьля Каліноўскага. Але ўжо за часамі Каліноўскага, перад ім яшчэ, ад пачатку таго 19-га стагодзьдзя, у другой палавіне якога ён дзеіў, ужо тады пачалі адрозьневацца войны малыя й войны вялікія. На пачатку 19-га стагодзьдзя напалеонаўскія войны — гэта ўжо былі першыя вялікія войны, войны, якія ўцягвалі не адзін, а шмат народаў, дый усе народы тагачаснае Эўропы, і калі Каліноўскі ваяваў за Беларусь, дык ён таксама, уздымаючы гэтую вайну, у пэрспэктыве хацеў бачыць яе не як малую вайну, не як вайну ягоных гэтых паўстанцаў з косамі, сярпамі й віламі, а як вайну вялікую. Ён і пісаў, што да гэтае вайны далучыцца й Француз, а ёсьць асновы думаць, меркаваць, што ён меў наўвазе далучэньне і Ангельцаў і навет Амэрыканцаў.

Ант. Адамовіч

(Канчатак ў наступным нумары)

РАЗЬВІТАНЬНЕ З КАПТ. Р. ВОЙТАНКАМ

Галоўны Каманьдзер Беларускіх Вэтэранаў на чужыне Д-р Я. Сажыч на разьвітаньні з кап. Р. Войтанкам сярод групы сяброў Задзіночаньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў у Нью Брансьвіку, Нью Джэрзі.

Фото Алега Дубягі.

Аддзел Задзіночаньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў у Нью Джэрзі разьвітаўся з капітанам Расьціславам Войтанкам, які накіроўваецца ў Ветнам. На разьвітаньне сабраліся вэтэраны рознага веку, рангаў і розных войнаў, пачаўшы ад Першай Сусьветнай вайны, а канчаючы вайной Ветнамскай.

Цырымонія разьвітаньня распачалася адмысловай Божай Службай у беларускай мове ў БАПЦаркве Жыровіцкай Божай Маці ў Гайлэнд Парку, якую адправіў а. Віктар у суправаджэньні хору пад кіраўніцтвам дырыгента Ф. Родзькі. Пасьля ўсе прысутныя перайшлі ў залю Грамадзка-Рэлігійнага Цэнтру. За багата застаўленымі сталамі ядой і напіткамі абед распачаў а. Віктар малітваю да пабагаслаўі сталы.

У вадпаведным часе пачаліся прамовы, а было іх цімала. Ад Галоўнага Камандаваньня Беларускіх Вэтэранаў на чужыне прамаўляў асабіста Галоўны Камандзер Д-р Язэп Сажыч, прыехаўшы за тысячу міляў з Дэтройту ў Нью Брансьвік. Пасьля яго прамаўлялі: ад Аддзелу Задзіночаньня Беларускіх Амэрыканскіх Вэтэранаў у Нью Джэрзі камандзер Аддзелу Сяргей Гутырчык, ад Аддзелу БАЗА ў Нью Джэрзі старшыня Янка Азарка, інж. Васіль Русак, Філярэт Родзька — вэтэран Першае сусьветнае вайны, ад вэтэранаў, што служылі ў амэрыканскім войску, Д-р Расьціслаў Гарошка і Віктар Дубяга, меў кароткую прамову Аўген Кудасаў, а так-жа сп-ня Натальля Орса, былая настаўніца Беларускае гімназіі ў Навагрудку, а цяпер настаўніца Беларускае нядзельнае школы ў Нью Ёрку.

Напошку меў слова капітан Р. Войтанка, які падзякаваў усім прамоўцам за шчырыя словы. Разьвітальную бяседу закончыў а. Віктар, які дзякаваў усім суродзічам за належную пашану для маладога капітана.

С. Пчала

БЕЛАРУСКІ СКАЎТЫНГ НА ЧУЖЫНЕ

Сёлета ўвосень мінае 25 год ад заснаваньня Беларускага Скаўтынгу на чужыне.

Пад восень 1945 г. існаваў ужо Беларускі ДП (перасяленскі) лягер у Рэгенсбургу ды неўзабаве там была зарганізаваная Беларуская гімназія імя Янкі Купалы. А 15 кастрычніка 1945 г. моладзь на сваёй сходцы заснавала Першы Зьвяз Беларускіх Скаўтаў імя Кастуся Каліноўскага, які з пачаткам 1946 г. разросься ўжо ў Сьцяг. Рэгенсбурскі Скаўцкі Сьцяг меў свае зьвязы ці дружыны ў гарадох Аўгзбургу, Фюсэне, Тырсгайме і Эльвангене ды хутка стаўся аднэй з наймацнейшых скаўцкіх адзінак у Амэрыканскай зоне Нямеччыны наагул.

Амаль аднachасна пачаўся беларускі скаўтынг і ў Ангельскай зоне Нямеччыны. І там, каля гораду Брауншвайгу пры вёсцы Ватэнштэт былі зарганізаваны Беларускі ДП-лягер АБЦ, а ў ім Беларуская гімназія імя Максіма Багдановіча. 16 лістапада 1945 г. на сходзе вучняў і іншай лягернай моладзі зь ініцыятывы дырэктара гімназіі Вацлава Пануцэвіча заснавалася хлапцоўская скаўцкая арганізацыя ды пры ёй група наймалодшых і сярэтніх дзяўчатак — пазьнейшых „Пралесак" і „Юначак". Узгадавальную працу із скаўткамі вяла кіраўнічка-скаўтка Лёля Сіткоўская. Пасьля 4-ох месяцаў паўстала і дружына старэйшых скаўтак „Сёстры вогнішча".

1-га травеня 1946 г. зарганізаваная была скаўцкая дружына і ў Беларускім лягеры ў Госьляры (недалёка ад Ватэнштэту), а працай у ёй кіравау малады настаўнік мясцовае Беларускае школы.

У канцы 1946 г. у Гановэры паўстаў хлапцоўскі „Другі Сьцяг Гановар" з 50-ёх хлапцоў пад кіраўніцтвам настаўніка Віктара Ліхтаровіча, а неўзабаве й дзявоцкі Сьцяг (40 скаўтак) пад кіраўніцтвам сьцяжной Л. Брылеўскай.

Беларускі скаўцкі рух ахапіў і Французкую зону Нямеччыны. Напачатку кастрычніка 1946 г. заснаваўся ў Равэнсбургу Зьвяз беларускіх скаўтаў у ліку 16 асобаў, галоўна вучняў тамашняй гімназіі. Зьвязовым вызначаны быў праваднік Уладзімер Жэромскі. Пазьней гэты зьвяз увойдзе ў склад Сьцягу Вайнгартэн. Адным словам, як пісала тады беларуская газэтка „Ведамкі", дзе толькі былі зарганізаваныя большыя групы Беларусаў, былі і дружыны беларускіх скаўтаў.

Каб весьці працу ўва ўсіх гэтых адзінках, неабходная была скаўцкая літаратура — статут, рэгуляміны спраўнасьцяў, канспэкты для вядзеньня заняткаў і г. д. З тэй скаўцкай літаратуры, якую некалі ў Вільні апрацаваў Рак-Міхайлоўскі, тут на эміграцыі ня было нічога. І за гэтую працу ўзяўся нанава кіраўнік Ватэнштэцкіх скаўтаў Вацлаў Пануцэвіч.

Ужо 10 сакавіка 1946 г. выдаў ён рататарам (зрэшты, як і ўсе свае

З ПАДАРОЖЖА ВАКОЛ СЬВЕТУ

4. НА БАЦЬКАЎШЧЫНЕ

Цягніком Бэрлін-Ленінград 24 ліпеня раніцай ад'ехаў я з Варшавы. Як-жа моцна білася сэрца! Вызначаны вагон быў запоўнены людзьмі, што ехалі з Польшчы ў вадведзіны да сваякоў на Беларусь, як і тымі, што вярталіся з Польшчы дамоў. Усе мелі поўныя валізы. З акна вагону ўважна сачыў за краявідамі. Тыповыя, як і калісьці, краявіды, можа толькі з тэй розьніцай, што зямля была скрозь лепш выкарыстаная й выглядала багацейшай. Калі-ж аднак пераехалі граніцу, краявіды, хаця й падобныя, зьмяніліся. Сэрца сьціснулася, вочы самі заплакалі. Ці-ж я ўзноў апынуўся ў Азіі?

На граніцы ў Кузьніцы, на польскім баку, хутка палагодзілі фармальнасьці, забралі польскую візу дый здаў за паквітаваньнем усе польскія грошы.

У цягніку, па дарозе з Кузьніцы да Горадні, зрабілі кантролю. Раней, навет у Будапэшце, амаль не заглядалі ў валізкі. Тут было йнакш. Праўда, нічога не забралі, апрача магнітафоннай стужкі, найгранай перад ад'ездам у Мэльбурне, якую потым у Горадні зьвярнулі, але два фотаапараты, можа ня хочучы, пашкодзілі. Адзін часткава ўдалося направіць, а другі направіў аж пасьля павароту ў Мэльбурне. Пералічылі таксама ўсе мае грошы, што меў пры сабе, і запісалі ў пратаколе, які мусіў падпісаць.

У Горадні нікога, што хацелі-б прывітаць прыеджджых, на пэрон ня пусьцілі. Спатыкаліся за асобнай брамай пры выхадзе із станцыі. Я, чакаючы на магнітафонную стужку, быў змушаны затрымацца на пэроне. Сястра, што прыехала з Ваўкавыска мяне спаткаць, чакаючы гадзіну пасьля прыбыцьця цягніка, калі ўсе, што прыехалі, павыходзілі й разьехаліся, ужо мелася вяртацца дамоў. Але яшчэ раз забегла на станцыю, і мы спаткаліся. Кінулася з плачам да мяне. Выйшлі перад станцыю. Паколькі сястра замоўленае раней таксі адправіла, давялося ёй добра набегацца й начакацца, пакуль знайшлі таксёра, які за адмысловую аплату згадзіўся завезьці нас да Ваўкавыска.

Калі ўспамінаю цяпер гэны мамэнт, ён як жывы стаіць перад вачыма. Лёгка сабе ўявіць, што мы, пасьля 30 год, абое адчувалі. Бачыў сястру апошні раз у Крынках, і то выпадкова, калі вярнуўся з байцом з уборнай колькі дзён пасьля майго арышту. Яна, тады дзяўчынка, прывезла перадачу мне пачок (бо калі мяне арыштавалі, нічога з сабою ня меў) і чакала на вуліцы на шчасьлівы выпадак пабачыць мяне. Пабачыла. І крыкнула. Гэны голас і сяньня чую. А я тады ня змог навет адазвацца. Цяпер — мы былі ўзноў разам і — вольныя. Таму прытулілася, як да бацькі, і ціха плакала.

З Горадні да Ваўкавыска ехалі мы знаёмай мне дарогаю, мясцамі лепшай, мясцамі горшай, як калісьці. Міналі шырокія палі із збожжам і ўжо бяз збожжа, зь зялёнай бульбай, жаўцеючым лёнам. Перасяклі хвалістыя ўзгорыстыя палі, большыя ці меншыя лапіны лесу, рэчкі, зялёныя лугі, на якіх пасьвіліся стады пераважна аднае пароды быдла — чырвоных ці бела-чорных кароў. Коней бачыў мала. На палях працавалі машынамі. Праяжджалі праз вёскі, пасёлкі, мінулі мястэчка Скідзэль. Хаты спатыкаліся старыя, але было й шмат новых, часта мураваных, крытых бляхай, з радыёвымі й тэлевізійнымі антэнамі на дахах.

На дарозе рух быў малы. Спатыкаліся машыны, пераважна грузавыя калгасныя. Спатыкалі й машыны легкавыя, крытыя брызентам, пераважна калгаснай ці мясцовай адміністрацыі. Часамі мінаў нас і таксі, звычайныя, пераважна старэйшага тыпу самаходы. Калі пад'ехалі да Нёману, да старога мосту, дзе ўжо звозіўся матарыял на будову новага, ня вытрываў, каб не папрасіць шафёра затрымацца хаця на хвілінку, каб лепш прыглядзецца сваёй улюбленай рацэ. Так захацелася ўзноў у ёй выкупацца. Але трэба было сьпяшацца дамоў, дзе чакалі на госьця.

Было ўжо пад захад сонца, калі мы ўехалі ў Ваўкавыск. Міналі знаёмыя вуліцы, ня гэтак ужо зьмененыя за гэтулькі год. У цэнтры было інакш. Пабачыў новыя колькіпавярховыя дамы, вялікія патрэты партыйных і важнейшых мясцовых кіраўнікоў у асысьце сьцягоў і лёзунгаў. Хаця пры вуліцах было шмат дрэваў і ў зелені прыгожа выглядалі, дзякуючы дарозе, часамі незабрукаванай, было даволі пылу, які за самаходам падымаўся з дарогі і цягнуўся за ім хвастом.

На месца пад'ехалі мы нечакана. Маці, змучаная колькігадзінным чаканьнем на вуліцы, якраз зайшла ў хату, калі пачула кляксон таксі. Аж крыкнула: „О Божа!" і выбегла. Спаткаліся мы перад домам у цені старых вялікіх ліпаў. У хаце мы ўсе з радасьці добра выплакаліся й доўга прыглядаючыся сабе, шукалі ў вачох таго, чаго словамі ў лістох пераказаць немагчыма. Перад тым, як сесьці за стол, я „распакаваўся" абдзяляючы ўсіх падаркамі. Яны дзівакаваліся, цікавіліся й дзякавалі, а я шкадаваў, што гэтак мала прывёз. Пілі за здароўе прысутных і ўсіх тых, якіх страцілі. І ўзноў былі сьлёзы. Да пазна цягнулася гутарка.

Памешканьне, у якім жылі маці із сястрою зь ейнымі дзяцьмі, складалася з двух невялічкіх пакояў і куханькі (уборная ў вагародзе, вада — у студні), якое мусілі дзяліць яшчэ з аднэй асобай, што зь імі жыла. У памешканьні было электрычнае сьвятло, тэлефон. У кухні, апрача звычайнай на дзерава, была яшчэ малая газавая (з бутлі) куханька. Была электрычная пральня й халадзільнік. У пакоях былі яшчэ старыя мэблі, якія калісьці купляў. Сястра зьберагла. Былі й нейкія аўстралійскія рэчы, якія пачкамі перасылаў. Было піяно й тэлевізар. За памешканьне плацілі ня шмат. Пры доме даволі вялікі агарод, падзелены на часткі для сем'яў, што жылі ў гэным доме. Гэты агарод, як і „прысялібны ўчастак", прыдзелены часова ў іншым месцы, забіралі шмат працы й іншых захадаў, але былі вельмі важным эканамічным дапаможнікам.

У сваіх было мне добра. Навет кашаль, што мяне дагэтуль мучыў, спыніўся. Так мяне маці зь сястрою дагледзілі. Першай раніцы на сьнеданьне падалі маладую картоплю із скваркамі й цыбуляй ды зь кіслым малаком і сьмятанаю. Хутка зьехаліся сваякі й знаёмыя ды й незнаёмыя. І я хадзіў, найчасьцей із сястрою, ці езьдзіў аўтабусамі (камунікацыя на Беларусі выгадная й танная, хоць дарогі кепскія, але на далейшыя выезды трэба замаўляць білеты і чакаць на іх даўжэй, хіба што ёсьць знаёмыя ўплывовыя людзі, праз якіх білет дастаецца адразу) да сваякоў і знаёмых па Гарадзеншчыне. Гутаркам ня было канца. Гасьцявалі ад душы. Гарэлку скрозь пілі шклянкамі мужчыны й жанчыны. Сваё хвалілі й крытыкавалі, чужым вельмі цікавіліся. Вайна задала ўсім страшэнныя раны. Ня было сям'і, якая кагосьці не аплаквала. Дый ня было поўнага заўтрашняга дня. Але паколькі ўсё памаленьку вярталася да нормы, і жыць сяньня было лепш, як учора, наагул былі задаволеныя. Каб толькі ня было вайны! — непакоіліся.

Быў у Вялікай Бераставіцы на магілках, на магіле бацькі й дзеда. Прыкрае ўражаньне зрабіла спаленая капліца, якой не аднаўлялі. А стоячы на ўзгорку, найвышэйшым месцы магільніку, як-бы скардзілася на сваю сяньняшнюю долю.

У нядзелю быў на Багаслужбе ў праваслаўнай царкве ў Ваўкавыску. Было поўна вернікаў, пераважна старэйшых, асабліва жанчынаў. Вельмі добра пяяў хор. Маліліся ўсе шчыра.

Менску пабачыць не давялося, хаця вельмі хацеў. Мусіў-бы чакаць на афіцыйны дазвол найменш 10 дзён. А я меў візу толькі на 12 дзён.

Хадзіў па дзяржаўных установах і вольным рынку, дзе пераважна жанчыны прадаюць свае тавары. Тавараў наагул у магазынах даволі, толькі так прадавалася, абслугоўвалася, што пакуль палагодзіць закупы, трэба начакацца й настаяцца. Пераканаўся, што лепшыя тавары, калі давозілі да магазыну, найчасьцей прадаваліся знаёмым раней, а звычайны пакупнік іх не пабачыў. Пабачыў і наш дом, які з такімі цяжкасьцямі мы перад вайною пабудавалі, а які ад маткі забралі. Быў у вельмі запушчаным стане.

Хаця друкуецца пабеларуску шмат газэт, часапісаў, ёсьць беларускія кніжкі (вельмі малыя тыражы), чуваць праз радыё і тэлебачаньне зь Менску беларуская мова, аднак у гутарках-размовах скрозь толькі мова расейская.

У калгасах людзі наракалі, што ня могуць справіцца з работай, бо моладзь па сканчэньні школы найчасьцей уцякае ў горад, дзе лягчэйшае жыцьцё й больш платная праца. У калгасах застаюцца старэйшыя, інваліды, пэнсіянеры ды энтузіястыя, якіх ня шмат. У розных калгасах жывуць парознаму. Там, дзе дабраўся людзкі кіраўнічы пэрсанал, асабліва добры гаспадар — старшыня калгасу, там калгас можа запоўніць і дзяржаве даход, і калгаснікам магчымае жыцьцё. Але там, дзе кіраўнічы актыў цягне перадусім да сябе, асабліва, калі дабяруцца п'яніцы, там жыцьцё калгасьніка цяжкае. Але людзі, навучаныя шматгадовым дазнаньнем, камбінуюць на ўсе бакі й неяк сабе радзяць. Скажу навет, што цяпер наагул задаволеныя з жыцьця. Ня маюць яны вялікага апэтыту, іх цешыць навет маленькае палепшаньне ў жыцьці і, хаця жывуць сяньняшнім днём, маюць надзею й на лепшую будучыню. Баяцца толькі вайны.

Калі выказваю гэтыя заўвагі, наагул ведамыя, мушу зазначыць, што яны няпоўныя з прычыны абмежаванасьці гэтага агляду й кароткага майго побыту на Бацькаўшчыне. За 12 дзён ня шмат пабачыў, хаця вельмі, вельмі шмат перажыў.

Разьвіталіся із сваімі й знаёмымі, што ўзноў зьехаліся на мой ад'езд, больш спакойна, хаця із сьлязьмі, і задаволены вярнуўся праз Берастовіцы да Горадні, каб далей цягніком паехаць на захад. Пакуль дазволілі заладавацца, узноў пракантралявалі мае рэчы. Магнітафонную стужку, найграную напярэдадні выезду ў Аўстраліі, зьвярнулі. Але не дазволілі ўзяць другога залатога пярсьцёнка, які сястра перасылала брату ў Канадзе.

У Горадні разьвітаўся із сястрою й знаёмымі. У Кузьніцы з Бацькаўшчынай. Вярнуўся ў іншы сьвет, дзе тыя самыя словы маюць іншы зьмест. Таму гэтак цяжка зразумецца. Гаворачы фармальна аб тым самым, разумеецца і ўяўляецца ўсё парознаму, пасвойму. Але дзякуючы розным кантактам сяньняшняга жыцьця, гэтыя розьніцы пачынаюць зьмяншацца. Запальваюцца новыя зоркі. Пачынае будзіцца і там новае жыцьцё.

М. Н.

(Далей будзе)

ДАРАГОМУ СЯБРУ МІКОЛУ —
НА 65 ГОД ЖЫЦЬЦЯ

Яно прыйшло адтуль, дзе ўцеха ходзіць з горам. —
жыцьцё цярністае. Там шчырыя сябры —
шлюць гімны хараству неўтамаваным хорам —
прасторы хлебныя, гульлівыя бары.

Яшчэ адзін парог. І зноўку сонца ўзыйдзе.
Адлыне ў нябыцьцё цяжар і крыўд, і мук.
Пачаты ўчора шлях у морак не адыйдзе,
бо поруч на яго ступае сяньня ўнук.

Ды будуць зноў цьвісьці сады і пахнуць хвоі,
пшаніцы і жыты да неба ўздымуць зрок.
Ні сыпкія пяскі, ні сьнежныя сувоі
назаўтра не зьмятуць унука мужны крок.

23. 10. 1970

Алесь

ПЕРАД СЛУЦКІМІ ЎГОДКАМІ

Дня 11 кастрычніка адбылася зборка Задзіночаньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў, Аддзел у Нью Джэрзі, на якой былі зробленыя інфармацыі пра вэтэранскі рух. Была праведзеная дыскусія ў справе вэтэранскае ўніформы, рангаў ды заслугаў у арганізацыйным жыцьці наагул.

Сёлета ў лістападзе-сьнежні спаўняюцца 50-ыя ўгодкі Слуцкага Паўстаньня — Вялікага Нацыянальнага Ўздыму й Нацыянальнай трагедыі. Пастаноўлена на ўгодкі гэтыя злажыць вянок на магіле аднага з былых паўстанцаў, што спачывае на Беларускім магільніку Жыровіцкай Божай Маці. Вянок у нацыянальных калёрах будзе рэпрэзэнтаваць Імя ўсіх Беларускіх Гэрояў, што аддалі сваё жыцьцё, каб жыла Бацькаўшчына. Будуць таксама ўдэкараваныя магілы ўсіх вэтэранаў і нацыянальных дзеячоў беларускімі сьцягамі малога разьмеру.

50-ыя ўгодкі Слуцкага Паўстаньня ладзяць: Задзіночаньне Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў і Беларуска - Амэрыканскае Задзіночаньне ў Нью Джэрзі.

пазьнейшыя выданьні) першы нумар часапісу „Скаўт", а ў лістападзе гэнага-ж году — першы нумар „Скаўцкай Інфармацыйнай Службы" (у скарачэньні — СІС) — месячны бюлетэнь, які ад гэнага часу бесьперапынна выходзіў да студзеня 1950 г. Асабліва каштоўным укладам В. Пануцэвіча ў гэтай галіне было апрацаваньне скаўцкіх рэгулямінаў на аснове Бадэн-Поўля, але датарнаваных да нашых беларускіх вымаганьняў. Лёрд Бадэн-Поўль быў заснавальнікам ці, як яго называюць, бацькам скаўтынгу, які пачаўся ў 1908 г. у Ангельшчыне, а тады прыняўся ўва ўсім сьвеце. Апрацаваныя Пануцэвічам праекты „Рэгуляміну скаўцкіх спраўнясьцяў" (68 бач.) і „Скаўцкага страявога рэгуляміну частка 1" (36 бач.) зь невялікімі папраўкамі былі зацьверджаныя 1-ым Скаўцкім Зьлётам.

На гэным 1-ым Зьлёце дэлегатаў ад усіх беларускіх скаўцкіх адзінак з усіх трох зонаў Нямеччыны, што адбыўся 6-8 ліпеня 1946 г. у Ватэнштэце, усе існуючыя скаўцкія адзінкі былі аб'яднаныя ў вадзіную беларускую скаўцкую арганізацыю пад назовам Згуртаваньне Крывіцкіх Скаўтаў на Чужыне (ЗКСЧ) з Галоўным Кіраўніцтвам на чале. За галоўную мэту ЗКСЧ паставіла сабе, побач гуртаваньня ў свае рады як найбольшай колькасьці беларускай моладзі, навязаць дачыненьні зь міжнародным Скаўтынгам.

Зьлёт стаўся сьвятам ня толькі для беларускага лягеру ў Ватэнштэце, дзе ён адбываўся, але й для ўсёй беларускай эміграцыі ў Нямеччыне. Зь вялікай колькасьцяй скаўцкай моладзі прыбыло й шмат выдатных прадстаўнікаў нашага старэйшага грамадзтва, як паэтка Натальля Арсеньнева, літаратар і публіцысты Антон Адамовіч, удзельнікі Ўсебеларускага Кангрэсу 1917 году Арвард Будзька, Мікола Шыла й Язэп Гладкі ды шмат іншых.

Прыбыў на Зьлёт і архіяпіскап Філафей. Зь вялікім набажэнствам і ганорамі, належнымі герарху сваёй роднай Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы, сустракала й прыймала яго моладзь. Заля грымела гарачымі воплескамі пасьля яго прывітальнага слова, у якім ён гаварыў пра высокія ідэалы хрысьціянскай культуры, пра гарачую любоў моладзі да сваёй Бацькаўшчыны. Ня ведала тады моладзь, як зрэшты й большыня старэйшага беларускага грамадзтва, што сам Уладыка ўжо тады самахоць выракся нашай і ягонай Бацькаўшчыны, самахоць пакінуўшы сваю царкву й пайшоўшы да чужых, дый, відаць, меркаваў навесьці за сабой туды-ж і гэную моладзь, прымаючы на сябе чын візытатара Расейскай Зарубежнай Праваслаўнай Царквы для „Белоруссов".

Выбраны Прэзыдыюм у складзе: старшыня — сьцяжная Валянціна Жукоўская (Анг. зона), заступнік старшыні — сьцяжны Віктар Войтанка (Франц. зона), 1-ы сакратар — грамадовы Міхал Сенька (Анг. зона), 2-і сакратар — сьцяжны Зьміцер Сямёнаў (Амэр. зона), распачаў працу Зьлёту.

Пасьля даўгога раду прывітаньняў і прывітальных тэлеграмаў, між іншымі ад Беларускага Праваслаўнага Аб'еднаньня, ад Беларускага Літаратурнага Згуртаваньня „Шыпшына", наступіў для ўдзельнікаў даўгі й цяжкі працоўны дзень. Аж тры даклады: „Мэтады й кірунак скаўцкага ўзгадаваньня", „Арганізацыя Крывіцкіх Скаўтаў", „Скаўцкія эмблемы, форма, прывітаньні й кліч". Пасьля кажнага паважная даўгая дыскусія, бо прынятыя пастановы будуць фундамантам пад новастворану арганізацыю беларускае моладзі.

Другі дзень Зьлёту — нядзеля. Архірэйская Багаслужба, скаўцкі парад перад дастойнымі гасьцьмі й лягерным грамадзтвам, а вечарам у народным доме п'еса С. Залужнага (Хведара Ільляшэвіча) ці йнакш, „Старога Скаўта" — „У Купальскую ноч" у выкананьні ватэнштэцкіх скаўтак і скаўтаў.

3-ці дзень узноў праца — выбары Галоўнага Кіраўніцтва. На Галоўнага Кіраўніка Скаўтаў быў выбраны Вацлаў Пануцэвіч — дырэктар Ватэнштэцкай Беларускай Гімназіі, на Галоўную Кіраўнічку Скаўтак — Валянціна Жукоўская — настаўніца гэтай гімназіі. Супольны абед і на разьвітаньне скаўцкае вогнішча на лягерным пляцы з мастацкімі паказамі розных скаўцкіх групаў. Сярод іх выдзяліліся цікавасьцяй: рытмічная гімнастыка ватэнштэцкіх скаўтак пад кіраўніцтвам настаўніцы Лены Міціс і „Магамэд" скаўтаў Амэрыканскае зоны, ну і песьні — патрыятычныя й жартоўныя стройным хорам моцных маладых галасоў несьліся ў ціш летняй пагоднай ночы.

Рэха Першага Зьлёту беларускіх скаўтаў далялела аж да Імпэрыяльнай Галоўнай Скаўцкай Гасподы на 25, Бакінгам Палэс Роўд у Лёндане. У вадказ на прывітальную тэлеграму ад Зьлёту нашая Гаспода атрымала ад іх, побач падзякі ды ўзаемных прывітаньняў, і пакет зь інфармацыйнай скаўцкай літаратурай.

Пэрыяд паміж гэтым Першым і Другім зьлётам, што адбыўся 8-10 жніўня 1947 г. у Остэргофэне (Амэр. зона), як і ўвесь канец 1947 г. можна бадайшто назваць пэрыядам росквіту ў гісторыі Згуртаваньня Беларускіх Скаўтаў на Чужыне. Лік сяброў за гэны час вырас удвая й дасягнуў колькасьці 945 хлапцоў і дзяўчат. Прыбыло 45 малодшых скаўцкіх кіраўнікоў, павысіўшы іхні агульны лік да 80. Скаўтынг пашырыўся навет і на беларускую студэнцкую моладзь унівэрсытэтаў у Мюнхэне й Марбургу.

Галоўная Гаспода ЗКСЧ, побач кантактаў з Галоўнымі Гаспадамі Брытанскага й Амэрыканскага Скаўтынгаў, навязала лучнасьць і зь Міжнародным Скаўцкім Бюром у Лёндане з мэтаю легалізацыі нашага скаўцкага згуртаваньня. У выніку гэтых захадаў у канцы 1947 г. беларускі скаўтынг атрымаў права на легальнае існаваньне ня толькі ў Нямеччыне й Аўстрыі, але і ў іншых краёх на выпадак далейшае эміграцыі. Афіцыйнай рэгістрацыі у Міжнародным Бюры ён фактычна быў улучаны ў міжнародны скаўтынг. З гэнага часу Галоўны Кіраўнік стала прыймаў удзел у штомесячных канфэрэнцыях Галоўных Кіраўнікоў нацыянальных скаўцкіх арганізацыяў. На гэтых канфэрэнцыях усе кіраўнікі складалі месячныя справаздачы з жыцьця й дзейнасьці сваіх арганізацыяў ды супольна пастанаўлялі аб розных справах і працы на будучыню.

Дзеля цясьнейшага супрацоўніцтва самой моладзі скаўтынгі ўсіх нацыянальнасьцяў у Нямеччыне ўлучна зь нямецкімі скаўтамі напачатку 1947 г. супольна ўтварылі Міжнацыянальную Скаўцкую Асацыяцыю зь сядзібай у Мюнхэне, і ўжо ў травені гэнага году далучылася да яе й ЗКСЧ.

Беларуская моладзь, апрача сваіх нутраных скаўцкіх імпрэзаў (19), вогнішчаў (17), экскурсіяў і лягераў (13) ды ня лічучы вечарынаў і агульнанацыянальных урачыстасьцяў з удзелам скаўтаў, прыняла за гэны час удзел у 14-ёх міжнацыянальных зьлётах і спаткаваньнях ды ў не адным зь іх на спаборніцтвах брала першае месца.

Вельмі ажыўленай была й выдавецкая праца ня толькі Галоўнай Гасподы, а дакладней — Галоўнага Кіраўніка: 7 нумароў часапісу „Скаўт", 4 нумары часапісу „Юнак", 7 нумароў бюлетэню „Скаўцкая Інфармацыйная Служба", 3 скаўцкія рэгуляміны і 3 канспэкты для заняткаў, але й самых скаўтаў: штандар „Баварыя" выдаў 4 нумары часапісу „Напагатове", 5 нумароў бюлетэню „Ганец" і 3 скаўцкія брашуры, а першы Сьцяг „Ватэнштэт" — адзін нумар часапісу „Беларускі Скаўт" і паэму Міхася Машары „Сьмерць Кастуся Каліноўскага".

(Працяг у наступным нумары)

Першая Галоўная Кіраўнічка
Беларускіх Скаўтак на Чужыне

ШТО ЧУВАЦЬ?

На амэрыканскім кніжным рынку зьявіўся зборнік маскоўскага выдавецтва „Прагрэс", загалоўлены „50 савецкіх паэтаў". Зборнік у ангельскай і расейскай мовах, знаёміць англамоўнага чытача з выбранай савецкай паэзіяй. У зборнік увайшлі й пераклады з твораў беларускіх паэтаў Пятруся Броўкі ды Аркадзя Куляшова.

Выдаваны паангельску пры Віскансынскім унівэрсытэце часапіс „Славянскі і Ўсходня-Эўрапейскі Журнал", што выходзіць квартальна, у другім сёлетнім нумары зьмясьціў рэцэнзію на чэскі даведнік „Слоўнік пісьменьнікаў народаў СССР", выдадзены ў Празе ў 1966 годзе. Рэцэнзэнт, прафэсар Індыянскага ўнівэрсытэту Вільям Эдгертан адзначае, між іншага, што чэскі даведнік асаблівую ўвагу прысьвяціў украінскім і беларускім пісьменьнікам, у сувязі з тым, што інфармацыя пра ўкраінскую й беларускую літаратуры заслугоўвае на большае, чымся дасюль пашырэньне.

Рэцэнзэнт дадатна ацэньвае выхад у сьвет чэскага „Слоўніка пісьменьнікаў народаў СССР", адзначае, што слоўнік гэты выгадна адрозьніваецца ад савецкае „Краткой литературной энциклопедии", асабліва сваім разьдзелам, што падае інфармацыю пра паасобныя нацыянальныя літаратуры й шмат паўнейшымі біяграфічнымі дадзенымі пра паасобных пісьменьнікаў. Рэцэнзэнт прыйшоў таксама да пераканаьня на аснове свайго азнаямленьня з чэскім „Слоўнікам пісьменьнікаў народаў СССР", што дакторскія славянаведных праграмы амэрыканскіх філялягічных факультэтаў павінны былі-б улучаць, у дадатак да галоўнае вывучанае мовы, таксама другую або навет і трэйцюю славянскую мову, веданьне якіх узбагаціць разуменьне ўсяго славянскага сьвету.

17-га кастрычніка ў Саўт-Рывэры адбыўся банкет, мэтай якога было сабраць грошы для заканчэньня пабудовы залі й царквы Сьвятое Прадславы-Эўфрасіньні Полацкае. У банкеце ўзялі ўдзел таксама прадстаўнікі мясцовых уладаў гораду, ад якіх Будаўнічы Камітэт меў вялікую палёгку ў набыцьці зямлі пад будову.

У выдадзеным нядаўна чародным нумары часапісу „Беларуская Думка", рэдакцыя якога знаходзіцца ў Саўт-Рывэры, пра ход будаўніцтва пішацца наступнае: „У справаздачы Будаўнічага Камітэту паказана, што, як царква, гэтак і заля звонку ўжо амаль гатовыя. Засталося толькі выканчыць работу ў сярэдзіне. Паводля падлікаў Будаўнічага Камітэту, работа гэтая будзе каштаваць каля 30 тысячаў даляраў. На пабудову царквы й залі выдаткавана ўжо 75 тысячаў даляраў. У беларускім рэлігійна-грамадзкім цэнтры будуць разьмешчаныя: школа, бібліятэка, музэй, архіў і іншыя ўстановы".

У выдавецтве „Навука" ў Маскве выйшла манаграфія савецкага гісторыка Валянціна Васілевіча Сядова „Славяне верхнего Поднепровья и Подвинья". Манаграфія прысьвечаная пытаньню паходжаньня беларускага народу ды спрабуе разьвязаць даўгагадовую спрэчку вакол гэтак званае „балцкае тэорыі" паходжаньня Беларусаў. Супраць гэтае тэорыі, як ведама, выступіў быў нядаўна беларускі савецкі гісторык Лаўрэн Абэцэдарскі ў кніжцы пад загалоўкам „У сьвятле неабвержных фактаў". Абэцэдарскі ўскладае віну за пашырэньне „балцкае тэорыі" на беларускіх эміграцыйных гісторыкаў ды цьвердзіць, што „ніякіх доказаў заходняга, балцкага паходжаньня беларусаў самазваныя „гісторыкі" ня маюць". Тымчасам у сваёй новай працы Валянцін Сядоў на аснове багатага матар'ялу сьцьвярджае наступнае:

„У фанэтыцы, марфалёгіі й слоўнікавым фондзе беларускае мовы балцкія ўплывы бясспрэчныя ... Дадзеныя тапанімікі, археалёгіі, антрапалёгіі й этнаграфіі паказваюць на мэтысацыю субстрактнага жыхарства з носьбітамі славянскае мовы па цэлай тэрыторыі ўтварэньня беларускае мовы. Вынікам славянізацыі балцкага жыхарства й зьмяшаньня зь ім прыйшлых носьбітаў славянскае мовы і было, відаць, аддзяленьне часткі ўсходнеславянскае народнасьці, што ў выніку прывяло да паўстаньня беларускае мовы й народнасьці'.

У кастрычніку ў Беластоку адбыўся пленум Беларускага Грамадзка-Культурнага Таварыства. Пленум разгледзеў дасюлешнюю дзейнасьць Таварыства ды абмеркаваў пытаньні разьвіцьця мастацкае самадзейнасьці й мерапрыёмствы ў сувязі зь 15-годзьдзем Таварыства, што прыпадае на 1971 год.

На пленуме было сьцьверджана, што ў мінулым культурна-асьветным годзе ў Польшчы дзейнічала 12 беларускіх вакальна-харавых калектываў, у якіх налічвалася 234 асобы, 56 драматычных гурткоў, у якіх бралі ўдзел 672 самадзейнікі, дэкляматарскі калектыў у горадзе Беластоку ды літаратурная эстрада ў Варшаве.

На пленуме адзначалася таксама нястача адпаведнае колькасьці кваліфікаваных інструктараў, што памагалі-б разьвіваць мастацкую самадзейнасьць. Аднача адзначалася вялікае зацікаўленьне ў рэпэртуары, што адлюстравала-бы мясцовы беларускі фальклёр.

На пленуме быў адзначаны рост зацікаўленьня культурнай працай збоку моладзі. Гэтак, у клюбе Галоўнага Праўленьня Беларускага Грамадзка-Культурнага Таварыства ў Беластоку расьце лік маладых энтузіястых культурнай працы. Праўда, не абыходзіцца пры гэтым бяз поўных разыходжаньняў паміж маладымі й старэйшымі. На пленуме, прыкладам, казалася пра тое, што сучасная моладзь больш падабаецца новыя формы музыкі з мацнейшымі музычнымі гукамі. А гэткая музыка не заўсёды даспадобы старэйшым.

Інстытут Гісторыі Польскае Акадэміі Навукаў у Варшаве выдае ў ангельскай і француская мовах гадавы часапіс „Акты Польскае Гісторыі". У 22-м томе за 1970 год у часапісе надрукаваная праца Марціна Драздоўскага — „Нацыянальныя мяншыні Польшчы ў 1918-39 гадох". Заходні навуковец, дасьледнік беларусаведы, знойдзе ў гэтай працы шмат цікавых і каштоўных дадзеных пра беларускі рух у Польшчы перад 2-ой Сусьветнай вайной, статыстыку беларускага жыхарства, школьніцтва, шмат бібліяграфічных даведак ды аналіз беларускае дзейнасьці ў розных мясцовасьцях.

Адна з найбольшых калекцыяў сьвету музычнае літаратуры знаходзіцца ў Нью Ёрку ў Мастацкім Цэнтры імя Лінкольна. Гэтая калекцыя становіць частку фонду Ньюёркаўскае Публічнае Бібліятэкі. Калекцыя гэтая ўключае ў сябе нотную літаратуру, песьні, танцы, кружэлкі, стужкі ды працы зь гісторыі музыкі й харэаграфіі. Калекцыя беларускіх нотаў і песьняў у Мастацкім Цэнтры імя Лінкольна бадай найбольшая на Захадзе. Тут ёсьць працы зь гісторыі беларускае музыкі, беларускае опэры, беларускія песенныя зборнікі пачатку 20-га стагодзьдзя, зборнікі песьняў Р. Шырмы выдазеныя ў Заходняй Беларусі, а таксама ягоныя паваенныя выданьні; сьпеўнікі кампазытараў Тэраўскага, Равенскага, Куліковіча ды шмат паасобных песьняў. Цяпер каталёг музычнае калекцыі Мастацкага Цэнтру імя Лінкольна перапісваецца на кампутарную істужку ды такім парадкам станецца лёгка даступным для іншых бібліятэкаў музычнае літаратуры.

У ньюёркаўскім выдавецтве „Дэ Лаян Прэс" выйшла ў ангельскай мове кніжка для дзяцей беларускае мастачкі Ст. Тамары (Стагановіч-Кольбы). Кніга загалоўленая „Ручныя работы Азіі" („Эйжыэн Крафтс") і разьлічаная на дзяцей ў веку 7-11 гадоў. Апрача багатых ілюстрацыяў, выкананых Ст. Тамарай, у кнізе аўтарка дае каротскую інфармацыю пра розныя краі Азіі, расказвае пра багоў і духаў, пра паходжаньне й ролю маскаў у традыцыйных азіяцкіх абрадах.

Аўтарка працуе цяпер над чароднай кніжкай для дзяцей пра зьвяроў ды іхнае датарнаваньне да прыроднага навакольля.

Ст. Тамара мае таксама апрацаваны рукапіс перакладаў у ангельскую мову беларускіх народных казак, спадзяючыся, што ёй удасца знайсьці выдаўца й на гэтую кніжку.

У Менску, як стала ведама нядаўна на Захадзе, ад 1966 году йснуе псыхіятрычная бальніца. Псыхіятрычныя бальніцы маюць адмысловую функцыю ў СССР: яны служаць ня толькі як шпіталі, але й як турмы, у якіх улада зьнявольвае актыўных апазыцыянэраў. Гэта стары мэтад змаганьня з апазыцыяй, якім шырака карысталіся расейскія цары яшчэ ў першай палавіне 19-га стагодзьдзя.

Па цэлым Савецкім Саюзе псыхіятрычных бальніцаў налічваецца ня шмат, 5 або 6. Тое, што адна зь іх заснаваная цяпер у Менску, сьветчыць пра рост супраціўу маскоўскаму рэжыму на Беларусі.

Чытайце, выпісвайце,
пашырайце газэту Беларусаў
у Вольным Сьвеце
„БЕЛАРУС"

БЕЛАРУСКАЯ ВЫСТАЎКА Ў ЧЫКАГА

У рамах Інтэрнацыянальнага Фэстывалю ў Чыкага (прыймае ў ім удзел каля 50 нацыянальнасьцяў), як і штогоду, 31 кастрычніка — 1 лістапада сёлета былі два выставачныя беларускія стэнды, зарганізаваныя Згуртаваньнем Беларусаў у штаце Іліной і Згуртаваньнем Беларускае Моладзі. Першы стэнд прадстаўляў беларускую нацыянальную культуру экспанатамі шматузорных народных тканінаў (дываны, посьцілкі, ручнікі, абрусы, сурвэткі, вышыванкі, палотны й інш.); народнай вопраткі (сарочкі зь беларускімі арнамэнтамі, блюзкі, галаўныя ўборы, спадніцы, паясы); нагляднымі паказамі нацыянальных касьцюмаў у відзе лялек; дэкарацыйнымі формамі беларускага нацыянальнага мастацтва (тыповыя ўзоры геамэтрычнай формы з колерамі чырвоным і чорным на белым фоне); многімі відамі дэкарацыйных падушак, насыценых тканінаў і вышыванак; вырабамі із саломы, дзерава й іншых матар'ялаў. Усё гэта на фоне інтэрнацыянальнай пярэстасьці колераў і ўзораў стварала зьяву своеасаблівага чыстага мастацтва, што выразілася ў вялікай увазе тысячаў людзей на працягу двухдзённай выстаўкі пры нашым стэньдзе. Стэнд гэты ўзапраўды выдзяляўся нейкай асаблівай выразнасьцяй, чысьцінёй нацыянальнай культуры, высокай мастацкасьцяй.

Выдатнымі дапаможнымі дзейнікамі ў ськіроўваньні ўвагі на нашае нацыянальнае мастацтва былі дзьве спадарыні: Тарэса Тарасэвіч, якая ў поўным нацыянальным касьцюме дэманстравала ўсе этапы традыцыйнай апрацоўкі лёну — нашае вядучае сельскагаспадарскае прамысловае расьліны з паказам мiстэрнага праздзеньня на верацяне. Яна на працягу двух дзён давала бясконцыя выясьненьні, што такое Беларусь ды ейныя нацыянальная асаблівасьці, што такое мастацтва апрацоўкі народным спосабам лёну. Другая сп-ня Кацця Гура, студэнтка Ілінойскага ўнівэрсытэту ў Чыкага, дэманстравала народнае ткацтва на паменшаным мадэлі беларускіх кросен ды ткала, як у вершы Максіма Багдановіча, узорныя беларускія тканіны. Ды яна ня толькі ткала, але, злавалася, бяз стомы, тлумачыла ў ангельскай мове складаную тэхніку беларускіх народных тканінаў. Тысячы людзей прыводзілі сваіх дзяцей да нашага стэнду, каб паказаць ім, як некалі пралі ды ткалі людзі на Беларусі.

Стэнд другі дэманстраваў беларускую кулінарыю. Былі там беларускія стравы ды ласункі. Арганізатары былі задаволеныя значнай фрэквэнцыяй наведвальнікаў ды ўдалай распрадажай кулінарных вырабаў.

Трэйцюю частку беларускага паказу нацыянальнай культуры дэманстравалі дзяўчаты ў народных вопратках танцамі на міжнароднай сцэне. Яны выканалі: Лявоніху, Кадрылю, Мікіту, Бульбу ды Лянок двойчы: першага й другога дня выстаўкі. Першым паказальнікам агульнай увагі да беларускага ўдзелу на выстаўцы быў паказ на Чыкаскай тэлевізіі 31 кастрычніка нашага культурнага стэнду. Многія сотні людзей ня толькі спыняліся ля нашага стэнду, але й сыпалі нам камплімэнты, што наш стэнд ім асабліва падабаецца.

Бурмістр Чыкага Рычард Дэйлі таксама спыніўся з асаблівай увагай ля нашага стэнду. Беларускія прадстаўнікі падарылі яму дзьве вышываныя падушкі. Адзначаўшы яны падарункам і ягонага ўпаўнаважанага для інтэрнацыянальных справаў Дж. Рэйлі.

За добрае зарганізаваньне беларускага ўдзелу ў рамах Міжнароднага Фэстывалю ў Чыкага асаблівая падзяка належыцца наступным асобам: сп. сп. Беленісам, Т. Тарасэвіч, К. Гуры, Багданом, Махначом, Пануцэвічам, Н. Градэ, Рамуком, Жызьнеўскім, Вазноніс, Э. Жызьнеўскай, Самухінам, Макоўскім, Серашэвіч, Кучурам, Сенкевічам, Ваньдзе й Яцку Гайдзеля м, Бэкер ды многім іншым, што тым ці іншым спосабам спрычыніліся да ўдалага нашага паказу. Сп-ня Ю. Кавальчык была беларускай прынцэсай на выстаўцы.

Абагульняючы сказанае, насоўваюцца некаторыя высновы й заўвагі: 1. Беларусы маюць вялікія магчымасьці ў рэпрэзэнтаваньні свайго народу паказаць сябе больш удала й больш карысна для свае нацыі, калі яны перастануць накінуты пазьнейшай гісторыяй нашае няволі хвальшывы пагляд, быццам яны не дасьпелі да гістарычнага экзамену. Пры большай рупліваcьці й нацыянальнай дынаміцы Беларусы могуць усюды здабыць сабе пяршынство й агульнае прызнаньне. 2. Даўно ўжо час адкінуць **БЕЛАРАША,** як назоў нашага краю ў ангельскай мове, а ўсюды ўводзіць назоў у мове народу **БЕЛАРУСЬ,** бо гэнае Белараша стварае недарэчнасьць, быццам-бы мы частка Расеі. 3. На выстаўках і іншых імпрэзах навонкі трэба здабыцца на добрую вялікую карту Ўсходняе Эўропы з абазначэньнем беларускіх этнаграфічных межаў і межаў БССР. 4 Вельмі патрэбная інфармацыйная літаратура ў ангельскай мове пра Беларусь, ейны народ, гісторыю. эканоміку, культуру ў кароткіх фактах і ліках.

В. Карасэвіч

БАНКЕТ—БАЛЬ

ладзіць Арганізацыя Беларуска-Амэрыканскае Моладзі, Аддзелы Нью Джэрзі й Нью Ёрк, у суботу 16 студзеня 1971 г. у Саўт Рывэры, Нью Джэрзі (Schack's Hall, 25 Whitehead Avenue). Аркестра Ул. Бычкоўскага.

Падрабнасьці ў наступных нумарах „Беларуса" і ў запросінах.

Мы спадзяёмся, што і цяперашнія і былыя сябры нашае арганізацыі, як і старэйшае грамадзтва падтрымаюць нашую ініцыятыву й спрычыняцца да ўдалае й карыснае імпрэзы моладзі.

Управы Аддзелаў
Нью Джэрзі і Нью Ёрк

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД "БЕЛАРУСА"

За папярэдні пэрыяд (месяц кастрычнік) паступілі ў касу нашае газэты падпіска й наступныя ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса":

1. Сабраныя сп. Б. Данілэвічам сярод Суродзічаў у Нью Джэрзі:

1. Р. Б.	$ 24.00
2. В. Арцюшэнка	20.00
3. П. Даўбачук	12.00
4. М. Сільвановіч	6.00
5. П. Белаец	6.00
6. М. Войтанка	6.00
7. В. Лосік	6.00
8. Д. Мяжэвіч	6.00
9. М. Касьцюк	6.00
10. М. А.	6.00
11. І. Шчорс	6.00
12. А. Кузьміч	6.00
13. С. Кірылік	6.00
14. М. Бахар	6.00
15. Я. Кузьменка	6.00
16. А. Лог	6.00
17. В. Андросік	6.00
18. М. Рагалевіч	6.00
19. А. Стагановіч	6.00
20. Я. Літвіненка	6.00
21. К. Страш	2.00
Разам:	**$ 160 00**

2. Ад Суродзічаў з Аўстраліі:

1. Сабраныя сп. М. Ніканам	$65.45
2. Сабрана на зборцы ў Адэляйдзе	10.00
3. П. Пачопка	10.00
4. Д-р В. Міленцэвіч	10.00
Разам:	**$ 95.45**

3. Прысланa беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1. В. і М.	$ 20.00
2. П. Нэдвэл	5.00
Разам:	**$ 25.00**

Усяго разам: $ 280.45

Усім тым, што прыслалі грошы, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!

ЗЬ БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЬЦЯ У КАЛІФОРНІІ

Спатканьне з губэрнатарам Рэйганам

У панядзелак увечары 12 кастрычніка сёлета ў гатэлі „Аляксандрыя" ў Лёс Анджэлесе адбылося прыняцьцё ў гонар губэрнатара Рональда Рэйгана, на якім прадстаўнікі нацыянальных мяншыняў мелі нагоду асабіста пазнаёміцца з губэрнатарам.

Беларускі прадстаўнік, ён-жа сябра арганізацыі „Амэрыканцы за свабоду паняволеных народаў", у гутарцы з губэрнатарам Рэйганам прыгадаў яму сваё ліставаньне ў справе Беларускага Дня Незалежнасьці ды падзякаваў яму за ягоныя адказ. Беларускі прадстаўнік гаварыў аб Беларусі й зь некаторымі іншымі галаўнейшымі рэспубліканскімі кандыдатамі на выбары.

На чэхаславацкім сьвяце

У суботу 24 кастрычніка сёлета беларускі прадстаўнік быў госьцем на чэхаславацкай урачыстасьці ўзьняцьця сьцягу перад будынкам Гарадзкое Управы ў Лёс Анджэлесе з нагоды 52-іх угодкаў абвешчаньня незалежнасьці Чэхаславацкае Рэспублікі 28 кастрычніка 1918 году.

Прагарамай кіраваў праўнік Язэп А. Заградка.

У вугорскіх сяброў

24 кастрычніка сёлета ў Лёс Анджэлесе, у парку імя Мак Артура, адбылася вугорская ўрачыстасьць 14-ых угодкаў антысавецкага паўстаньня 1956 году — каля помніка, прысьвечанага памяці ўдзельнікаў гэтага паўстаньня. На ўрачыстасьці сярод іншых нацыянальнасьцяў была й беларуская дэлегацыя із сваім нацыянальным сьцягам.

У БЕЛАРУСКІМ ІНСТЫТУЦЕ У НЬЮ ЁРКУ

У суботу 31 кастрычніка ў Беларускім Інстытуце Навукі й Мастацтва сакратар Інстытуту др. Янка Запруднік прачытаў рэфэрат на тэму „БІНіМ напярэдадні свайго 20-цігодзьдзя: пытаньні нэвукова-выдавецкае будучыні". Дакладчык зрабіў агляд выдавецкае дзейнасьці Інстытуту за папярэднія 19 гадоў — усяго разам больш за 4000 друкаваных балонаў — і, у сувязі з высокімі коштамі друку, падаў прапановы што да новае друкарскае тэхнікі (фатадрук і ратапрынт), якімі частква БІНіМ мог-бы карыстацца.

На думку дакладчыка, БІНіМ мог-бы выдаваць свае „Запісы" часьцей, двойчы на год, зьменшыўшы адпаведна ягоны профіль, друкуючы частку матар'ялаў ня ў форме артыкулаў у „Запісах", а ў форме асобных невялікіх манаграфіяў, што забясьпечыла-б хутчэйшае каталягаваньне іх па бібліятэках.

Старшыня Інстытуту др. Вітаўт Тумаш дапоўніў даклад статыстычнымі дадзенымі пра дасюлешнюю дзейнасьць БІНіМ.

У дыскусіі, праведзенай па дакладзе, была выказаная думка-пажаданьне, каб „Запісы" выходзілі іншай тэхнікай чымся лінатыпная, ды рэгулярней і часьцей.

65-ЫЯ ЎГОДКІ ЗАСЛУЖАНАГА БЕЛАРУСКАГА ДЗЕЯЧА Ў АЎСТРАЛІІ

23 кастрычніка сёлета бліжэйшыя сябры сп. Міколы С. у Мэльбурне адзначылі 65-ыя ўгодкі ад ягонага нараджэньня. Нечакана, увечары пасьля працы зьехаліся ў ягоным доме з чым хто мог і зладзілі сваймy сябру найшчырэйшыя пажаданьні з падарункам — копіяй мастацкага абраза, што прадстаўляў сасновы бор у сьвятле ўсходзячага сонца. На картцы ў розе абраза падпісаны былі сябрамі наступныя словы:

„Дарагому Сябру Міколу ў 65-ыя ўгодкі жыцьця на добры ўспамін з найшчырэйшымі зычэньнямі найлепшага здароўя, памысьнасьці ў далейшым жыцьці, працы на роднай грамадзкай ніве ды прыязьні ў сяброўскім коле. Хай няўміручая краса, зь якою сябруе жыцьцё, цепліцца ў сэрцы зыркім сьвятлом".

Сьціпласе, але шчырае было ўшанаваньне працы ведамага й заслужанага беларускага дзеяча ў Аўстраліі.

М. Н.